

ОДВОЈЕНА ДЕЈСТВА БАТАЉОНА

ДЕЈСТВА 1 (ШУМАДИЈСКОГ) БАТАЉОНА

Батаљони Привремене шумадијске бригаде деловали су одвојено од 12. фебруара до 26. априла 1944. године. ГХри расфбрмирању Бригаде у 1 (шумадијски) батаљон враћене су старешине које су ранијим променама биле премештене у 2 (космајски) батаљон. Батаљон се вратио у 1. шумадијски одред, који је у свом саставу тада имао, поред батаљона, још две самосталне ударне десетине и неколико курира; са батаљоном укупно око 90 бораца. Деловао је у крагујевачком округу где је радило још двадесетак политичких радника.¹³⁶

Одред је изводио акције доста еластично, најчешће подељен по четама: у срезовима качероког и колубарског 1 (колубарска) чета, а у орашачком и опленачком 2 (орашачка) чета; на осталом подручју ударне групе и сеоске борбене десетине. Чете су се повремено састајале, када је требало извести неку већу акцију. Због малог броја бораца у четама, непријатељ против њих није прикуљао јаче снаге. А догодило се и то да је половином фебруара био раскинут писмени уговор између Немаца и четника о сарадњи у „борби против комуниста“¹³⁷ што је, макар и привремено смањило притисак непријатеља на одред. Окружни комитет Крагујевца известио је 22. фебруара 1944. Покрајински комитет Србије:

„Овамо је реакција попустила, бар у једном смислу. Немци и добровољци пре неколико дана почели су са гоњењем Дражиних

¹³⁸ Командант одреда био је Илија Јовановић Лала (налазио се на лечењу), политички комесар (уједно и политички комесар батаљона) Јозан Роган; командант батаљона Душан Ренац (Пера Књијар); командир 1. чете Светомир Андрић (Света Даросавац), 2. — Душан Павловић Бора, а политички комесари Бата Ђурић и Никола Десница (после његове погибије Рада Вујачић Ружа).

¹³⁷ Немци су отказивањем уговора вршили притисак на четнике да би их јаче везали за себе. Иначе су почетком марта наставили сарадњу са четницима без писаних уговора. Када је Ударна група (2. и 5) дивизија НОВЈ кренула према Србији у борбама против ње, прво на Ибру а затим у западној Србији са Немцима, Бугарима и Недићевцима учествовали су и четници Драже Михаиловића.

банди. Они их озбиљно гоне. Хапсе команданте и четовође по селима. Јуре за њиховим бригадама. Неки од Дражиних команданата распуштају мобилисане четнике. Активци остају са аутоматским оружјем. Немци и добровољци (СДК — И. Ђ) су добро наоружани. У потерама употребљавају коњицу и скије. Одевени су у беле мантиле...

Последњих 10 дана наше снаге су се слободно кретале. Последњих 15 дана акција није било никаквих...

Морал у Шумадијском батаљону је добар. Борци су се очеличили и верујем да ће они послужити као солидно језгро за брзо јачање нагие војске на пролеће ..¹³⁸

Истог дана Уписао је и Окружном комитету Младеновца:

„Наше чете бар за сада крећу се несметано. У будуће видећемо!

Чувајте добро батаљон. Помозите му да се извуче из зиме.

Наши батаљони треба да послуже као језгро за стварање јаке војске у прве сјане пролећа. Другом везом послаћемо друга Србу, коме ће дотле бити сасвим добро. Исто тако послаћу вам и друга Бору Белошевца. Њих двојица ће вам добро послужити.

Друг Пера (Душан Ренац — И. Ђ) није могао да остане у вашем батаљону, јер је Лала рањен у једној борби ..¹³⁹

Немци, Бугари и СДК упадали су, у потери за четницима, у села на подручју читавог крагујевачког округа. Ти упади су се углавном завршавали претњама, малтретирањем, хапшењем и пљачком сељака. Нарочито су били активни Немци. Њихова јединица из Лазаревца, на пример, опколила је 18. фебруара село Медошевац и пљачкала животне намирнице; 21. фебруара Рудовце, из којих је народ избегао пре него што су стигли; сутрадан Трбушницу и Крушевицу, у којима су ухапсили 5 сељака и пљачкали храну; 23. фебруара су блокирали Медошевац, Зеоке и Барошевац, али су сељаци били посакривали намирнице и избегли из села пре блокаде.

У гарнизоне Аранђеловац и Тополу дошле су нове немачке снаге, а очекиван је и долазак неких јединица СДК. (У Тополи су Немци разоружали стражаре СДС и ухалсили среског начелника).

Немци су упутили своје снаге и у качерски срез. На железничку станицу Бабјућ—Љиг искрцало се 19. фебруара поподне око 500 немачких војника, са 50 камиона, 3 тенка, 4 топа, и 25 митраљеза и увече се пребацило у Белановицу. Одатле су наредних дана упадали и пљачкали околна села: Шутце, Калањевце, Живковце, Драгољ, Козељ, Трудељ, Босуто, Манојловце, Јарменовце, Војковце, Гуришевце и варошицу Рудник.

На Рудник је 22. фебруара дошло око 500 припадника СДК. Неколико дана касније пола их је отишло у Горњи Милановац, а пола у Шаторњу, седиште Групе корпуса КГГ.

¹³⁸ Архив за раднички покрет Југославије, Србија Н/157.

¹³⁹ Архив Србије, ОК Мл.-418.

И у таковски срез су такође стигле јаке непријатељеве снаге. У Прањане је стигло око 1.000 бугарских војника, а у села Кадину Луку и Ба немачка јединица на камионима.

Из Горњег Милановца На|мци су 12. марта упали у Бољковце, претресли и опљачкали село, а у Мајдан 15. марта (на 6 камиона су утоварили опљачкане намирнице) и вратили се у Горњи Милановац.¹⁴⁰

Ноћу 18/19. фебруара 1 (шумадијски) батаљон је ушао у Гараше, у намери да у њему предани, али га је напустио када је око 15 часова обавештен да су две четничке бригаде прошле кроз Јеловик и продужиле ка Гарашима.

Преко планина Букуље и Венчаца и села Бање, батаљон је упао у Крћевац и напао четнички батаљон „Карађорђе”. Ухватио је, саслушао и стрељао Милутина Никитовића, четника кољаша. Преко Копљара, Стојника (орашачког) и Велике Иванче пребацио се затим на Жути Оглавак и Дрењак. Од Венчана ка Дрењаку истовремено се кретала четничка бригада; с њом је 20. фебруара поподне батаљон три часа водио борбу. Кад се 1. чета пробила четницима за леђа и отворила ватру, они су се повукли. Губици четника нису познати. Из 1. чете погинуо је борац Милош Гајић.

Батаљон је преданио у Венчанима 24. фебруара. Када је пала ноћ, његове чете су се поново раздвојиле. Командант батаљона са 1. четом је отишао у колубарски срез. Чета је провела дан у Даросави, у засеоку Станојловићима, а одатле се 25/26. фебруара пребацила у Прогореоце. Политички комесар батаљона (и одреда) пребацио се са 2. четом у орашачки срез. Чета је 29. фебруара поново била у Даросави, а сутрадан, 1. марта, задржала се у Гарашима, заједно са политичким радницима орашачког среза. Политички комесар батаљона известио је 1. марта секретара Окружног комитета Крагујевца да је „чета од народа радо примана”, али је „народ заплашен од четничке каме”.¹⁴¹

Чете су се састале 3. марта, а већ сутрадан, пошто су предавале са политичким радницима колубарског среза у Даросави поново се раздвојиле. Сада је са 2. четом у орашачки срез отишао командант, а са 1. четом у колубарски срез политички комесар.¹⁴²

Из Даросаве је 2. чета кренула према Стојнику (орашачком). Али, пошто је секретар Окружног комитета Крагујевца наредио команданту батаљона да у Мисачи „код Чедака” узме муницију која се код њега налазила, чета је скренула ка Мисачи и осванула 6. марта у засеоку Гајеви (Пејовића куће), у близини немачког и СДС обезбеђења рудника „Орашац” и „Мисача”. Положај Пејовића кућа није био погодан да чета на њему прихвати борбу у случају напада непријатеља.

¹⁴⁰ Архив ВИИ, ЧА, К-74, рег. бр. 42/6, 47/6, 48/6, 49/6 и 46/6 и К-75, рег. бр. 43/1.

¹⁴¹ Архив Србије, ОК Ар.-363 и 367.

¹⁴² Архив Србије, ОК Ар.-368.

Командир среског одреда СДС из Аранђеловца, обавештен у 10.30 часова 6. марта да се „око 60 комуниста“ налази у Пејовићима, организовао је напад на њих заједно с Немцима. Око 13 часова фелдјандармерија је непримећена упала у дворишта Пејовића кућа и засула ватром врата и прозоре кућа у којима су се борци одмарали. Чета је у нереду почела да се повлачи уз косу ка Раниловићу, где је наишла на заседу СДС, која је по њој отворила изненадну ватру са блиског одстојања. Борци су морали да прихвате борбу с Немцима и СДС на брисаном простору. Тукли су се све до 16 часова, трпећи велике губитке. Тада су се пробили ка Стојнику и Великој Иванчи. Непријатељ је запленио оружје изгинулих и нешто пропагандног материјала.¹⁴³

Чета је преноћила у Стојнику а сутрадан, 7. марта пребацила се у Венчане, у заселак Каменицу, где су се сукобили са четницима Лазаревачке четничке бригаде. После краће борбе четници су се повукли у Венчане, а чета се пребацила у Даросаву, где се сукобила са новом четничком јединицом, а затим преко Мисаче стигла у Копљаре. Увече је са мештанима одржана конференција, на којој је против четничке издаје и одласка омладинаца у „националну службу рада“ говорио борац Александар Лупшић. Чета је 8. марта требало да се повеже са политичким радницима орашачког среза, али та веза није успостављена. Неколико омладинаца из Велике Иванче изразило је жељу да ступи у партизане, па је чета 9. марта ушла у село да се повеже са њима. Сутрадан је чета стигла у Раниловић и у њему остала наредна 23 часа.

Осмог марта, око 8 часова, и 1. чета је кренула из Даросаве за Рудовце'. Испред Рудоваца је наишла на заседу четника и СДС, па се после једночасовне борбе, у којој су убијена два четника, повукла натраг, у Даросаву. Одатле је кренула преко Орашца, Копљара и Бање у колубарски срез, где се после три дана састала са 2. четом.

Окружни комитет Крагујевца писао је 9. марта Покрајинском комитету Србије о ситуацији у округу у то време:

„ Код нас је до пре неколико дана беснела реакција. Била је велика концентрација Немаца, Бугара и добровољаца (СДК — И. Ђ). Циљ им је био потера за Дражиновцима. Потере су биле прилично жестоке. Њихове бригаде су махом разбијене, а велики број су они сами демобилисали. Четници се крећу сад у мањим групама, од 50 до 70, и то су претежно активци. Врдају по терену уз помоћ жандарма (СДС — И. Ђ), који их обавештавају о кретању Немаца, Бугара и добровољаца.

¹⁴³ Архив Србије, ОК Ар.-374; Архив ВИИ, К-25, рег. бр. 30/1 и 55/3, К-30, рег. бр. 7/1—118. Тада су погинули: политички комесар чете Никола Десница и борци: Дара Мијаиловић, Милан Стојковић Јова, Светислав Лазовић (Тоза Бек) и Бранко Благојевић, (умро је од тешких рана, а тело му је пронађено) (9. марта — И. Ђ). Тешко је рањена и заробљена Драга Живковић-Марјановић. Лакше је рањен Мирослав-Миро Дамјановић. Губици непријатеља нису утврђени.

Добровољци су почели са мобилизацијом и хватањем људи по селима за присилан рад. Пре неки дан су блокирали пијац у Даросави и отерали око 90 људи. Пустили су 20 из Крагујевца као неспособне, а ресто отерали на рад у Немачку. У селима Винча и Брезовац ухватили су 40—50 младића и отерали их са собом. Говорили су да ће их узети у своје одреде.

Сада је концентрација непријатељских снага знатно ослабила ... Услови за рад су нешто повољнији. Повезујемо се са селима где су биле четничке базе . . . Расположење и боубеност натоода зятно су порасли. Ослобођен у приличној мери четничке реакције, доласком пролећа и наступањем Црвене армије народ је све расположенији за отпор и борбу . . .

Наш се батаљон креће по четама у 2—3 среза. То се показало као најпрактичније за ове дане. Чете ових дана нису имале значајније акције, осим неколико мањих сукоба са четницима. Акције нисмо могли да изводимо услед великих концентрација непријатељских снага и услед рђавог времена. Стање у батаљону је добро. Дезертера нема .. ,¹⁴⁴

Чете батаљона су се састале 11. марта на планини Букуљи, а увече је батаљон сишао у Јеловик, у коме су се налазили четници. Једни за друге нису знали, па је свако вечерао на миру у засеоку у коме се нашао. Штаб је планирао да батаљон настави дејства у качерском срезу. Да би упознао стање у срезу, командант батаљона се исте вечери пребацио у Драгољ, у заселак Широковац и састао са политичким радником среза Миленком Миловановићем Брком.¹⁴⁵

Секретар партијског руководства качерског среза Милан Ђуровић Црни известио је 12. марта Окружни комитет Крагујевца да Качерска четничка бригада има 200—250 четника и да је распоређена овако: 4. батаљон, са 50 четника, у Живковцима; 2. батаљон, са око 80 четника, у Трудељу и Заграђу; 1. батаљон, са око 80 четника, у Руднику и Јарменовцима; 3. и 5. батаљон су у осталом делу среза. Четници су се спремали да што свечаније прославе Ускрс. Он упозорава да је у Белановици 120 жандарма, са 3—4 пушкомитраљеза, а и на то да су четници у Босути хапсили и батинали сељаке.

„Батаљон сада“, пише Ђуровић, „не би могао да се одржи у Качеру, пошто се четници налазе свуда у близини и брзо концентришу. Сад, кад су били у Босути, до 4 сата по подне извршили су концентрацију и заједно са жандармима кренули у напад. Држали су положаје ноћ и дан на Босутском брду, а одатле су сишли у Мапојловце и Шаторњу . . .

¹⁴⁴ Архив за раднички покрет Југославије, Србија II/159.

¹⁴⁵ Био је то Миленко Миловановић Брка.

*За сада батаљон нека остане тамо док не видимо како ће ова банда да се креће. За сада је немогуће одржати се овде, одмах би се морали вратити ..*¹⁴⁶

Изгледа да тај извештај није стигао до батаљона. Он се из Јеловика пребацио у Даросаву, где се 12. марта командант батаљона састао са делегатом Покрајинског комитета. Поподне су на политички курс упућени раније одређени борци. Ујутру 13. марта батаљон је освануо у Прогореоцима, где се задржао до после подне.

У Трбушници је тих дана Лазаревачка четничка бригада држала збор и мобилисала 20, а у Брајковцу 25 младића. У селима око Лазаревца СДК је мобилисао око 60 младића. Народ колубарског среза био је уплашен насртајем издајника.¹⁴⁷

Батаљон се ипак пребацио у качерски срез. У 15.30 часова 13. марта упутио се преко Живковаца у Драгољ, заоелак Широковац, и ту преноћио. Око 10 часова 14. марта обавештен је да се из Белановице ка Широковцу креће 120 припадника СДС, и да се у кафани у Драгољу налази око 30 четника.

Батаљон је кренуо да нападне четнике, али су они открили то и без борбе побегли из села. У кафани је затечено тридесетак сељака са којима је одржана конференција. Тог дана је срески одред СДС из Аранђеловца напао политичке раднике из одреда и среских руководстава КПЈ и СКОЈ-а из крагујевачког округа) који су били на курсу у Буковику. У тешкој трочасовној борби погинуло је 5 политичких радника а 8 је теже и лакше рањено. Један од теже рањених је заробљен.

Из Драгоља је батаљон прешао у босутски заселак Радовановићи и Гавриловићи, где се 15. марта састао са политичким радницима качерског среза и преданио.¹⁴⁸

У зору 16. марта батаљон је стигао у Војковце, заселак Дубраве. У ЈДанфговцима се већ налазио 1. батаљон Качерске четничке бригаде, који га је одмах напао. У борби вођеној од 6 до 9 часова четници су одбачени у Манојловце, али им је из Шаторње стигао у помоћ 1. батаљон 1. јуришне бригаде корпуса КГГ, а јаче четничке снаге налазиле су се у Шаторњи и Блазњави. Оба четничка батаљона напала су батаљон Шумадијског одреда, који се под борбом повукао до Горње Трешњевице.¹⁴⁹ Батаљон ее ноћу вратио у Војковце, где му је политички радник качерског среза Слободан Станивдић Мита довео 3 излечена рањеника из зеахунице за рањенике, Софије Ристић у Манојловцима., Исте ноћи, 16/17. марта, батаљон се преко ГТрешњевичког Крушца! где је дошло до мање борбе са четницима, пребацио у Босуту. Главнина батаљона зановила је

¹⁴⁶ Архив СрСије, ОК Ар.-375.

¹⁴⁷ Архив Србије, ОК Ар.-380 и 383.

¹⁴⁸ Качерска четничка бригада налазила се у Трудељу. Кад је добио обавештење да су партизани у Босути, њен командант је 15. марта упутио 1. и 2. батаљон у Манојловце, а 5. батаљон и штабну чету у Босуту. (Архив ВИИ, ЧА, К-75, рег. бр. 43/1).

¹⁴⁹ Архив Србије, ОК Ар.-380 и 381.

у засеоку Комненовићи, а мањи дешови у засеоку Поповићи. Ту су их 17. марта пре подне из правца Трудеља напали 2. и 5. батаљон и штабна чета Качерске четничке бригаде, под командом команданта бригаде. Командант Качерске четничке бригаде пошто је испред Босуте обавештен да се у селу налази „120 комуниста“, упутио је 2. батаљон преко Врановца, 5. преко Виса, а штабну чету задржао у резерви.

Обезбеђење је око 9 часова приметило четнике и обавестило батаљон, чији су борци на време посели положај. Заселак Поповиће бранио је вод 2. чете. Око косе на коју је избио пре четника развила се жестока борба (3 четника су убијена, неколико их је рањено, међу њима и командант 5. четничког батаљона). После дуже борбе вод се повукао у састав главнине, која је у засеоку Комненовићи такође водила борбу, изгубивши два борца.¹⁵¹

Тек када су га наткрилили три пута бројнији четници, батаљон се под борбом повукао преко Маџарског гробља у Јеловик и одвојио од четника. Имао је 2 мртва (Живорад Томић Слободан и Шуца, из 1. јужноморавске бригаде), 1 борац је рањен и 1 нестало, а Јован Стефановић Браца, био одсечен, али се исте вечери вратио у батаљон.¹⁵¹

Командант Качерске бригаде је одмах после борбе, известио команданта Рудничког корпуса:

„У изгледу је да ће заробљени комуниста (Живомир Раденковић Лаза — И. Ђ), према коме се човечански поступа, дати пове датке који ће нам драгоцено послужити. Намеран сам да га за неки дан не стрељам“ а Јуи^сл^хШ. Му Је казна неминовна, јер је ово четрнаеста борба коју је водио са људством ове бригаде . . .”¹⁵²

Рајенковић те четнудима открио рањеничку земуницу у Ма-нојловцима, у кигт јр 3 мегрпи лрчен, т Гпфшу Ежаић, К”³ је њега и остале рањенике неговала и издржавала. О земуници у извештају команданта Качерске бригаде, поред осталог, пише:

„Земуница се газила у густом шипражју државне шуме. Прилаз јој је тежак. Саображена је терену, па се не Шизује рељефно. Има округао отвор пречника 60 цм. Ископана је испод жила једне букве. Не прилећује се на метар-два. Може да прими 12 људи. Зидови су јој обложени даском ... Све је камуфлирано листом . . .”¹⁵³

Четници су Софију Ристић и њену кћерку Раду ухватили 18. марта. Саслушавали су их, тукли, суочавали са Лазом, али ни је-

¹⁵⁰ У засеоку Поповићи рањена је у ногу Гроздана Јоксимовић Славка, која се повукла низ поток и одвојила од вода. Четници су је ухватили и стрељали. Храбро се држала. Четницима се, у истом засеоку, предао Живомир Раденковић Лаза, један од тројице излечених рањеника, који су претходне ноћи дошли у батаљон из рањеничке земунице у Мањоловцима.

¹⁵¹ Архив Србије. ОК Ар-380.

¹⁵² Архив ВИИ, ЧА, К-75, рег. бр. 9/2.

¹⁵³ Архив ВИИ, ЧА, К-75, рег. бр. 15/2 и 14/2; К-25, рег. бр. 55/3.

дна није ништа признала. Софију су осудили на смрт и увече стрељали. У земуници недалеко од њихове куће тада је лежао болестан курир Окружног комитета Крагујевца, Петар Петрушевић (Петра Македонац), али га нису издале.¹⁵⁴

Командант Рудничког корпуса, капетан Драгомир Топаловић, известио је четничку Врховну команду о борби у Босути и Војковцима овако:

„Два батаљона Качерске бригаде у оштрој борби убили су 8, а заробили 9 рањених и живих... У Војковцима убили још 3, а 6 заробили... Заробљени комуниста показао нам њихову болницу 10 X 10, отвора 0,60 м... Све заробљене смо стрељали.

Шаљем Вам примерак позива који сам упутио црвенима да нам приђу. То сам учинио због народа. Не очекујем да ће се неко одазвати.

П.С. 23. III. Сао сам умлатио још двојицу, јер сам се тукао у Трбушници”,¹¹⁵

Још 16. марта овај командант је издао заповест да се изненада блокирају сумњиви рејони, одређујући и начин како то да се чини. Заповест предвиђа да се блокирање врши ноћу, а претрес почне у свитање, да се „откривени комунисти” гоне без обзира на територијалне границе између јединица „док се не униште или док гоњење не преузме друга јединица”, да све јединице, када чују пуцњаву, најхитније, без позива, долазе на место борбе и ступају у њу. Претреси треба да се изводе лагано и детаљно, и то свих кућа, штала, подрума, тавана, кошара и других зграда. Нарочита

¹⁵⁴ Кућа Радојице и Софије Ристић у Манојловцима била је база руководства КПЈ качерског среза и пункт за везу окружних комитета Крагујевца и Чачка. Ристићи су одржавали 5 земуница: прву, у кући, за људе, ДРУГУ, у вајату, за оружје, трећу, у кошари, 150 м од куће, за политичке раднике (у ној се лечио Петар петрушевић), четврту, 500 м, од куће, у шуми, за рањенике, и пету, 1 км од куће, у шуми, такође за рањенике, коју је изпао Живомир Раденковић. За све те земунице знало је петоро деце Ристића, а за неке и комшије. Радојицу су четници стрељали 10. децембра 1943. године, када су посумњали да ради за НОП.

На кући породице Ристић данас стоји спомен-плоча на којој пише: „Радојица и Софија Ристић јуначки су пали као жртве издајничког четничког терора. Они су у овој кући од 1941—1944. године били стална веза партијских организација и партизанских одреда и примали на лечење рањене борце. Нека њихова патриотска свест и херојска смрт служи као пример покољењима како се безгранично воли слобода и част свога народа”.

На место где ће је стрељати четници су Софију довели заједно са Живомиром Раденковићем Лазом. Мада на саслушању није признала сарадњу са НОП-ом нити да Раденковића познаје ово друго је било тачно; пред стрељање је пркосно викнула у лице четницима:

— Убијте ме, зликовци, али нећу заједно са издајником!

Потом је потрчала у страну од Раденковића и покушала да побегне, али је пала покошена рафалом.

Софија Ристић проглетена је за напосниг хепод 9 октибна 1953. горине.

¹⁵⁵ Архив ВИИ, Ча, К-75, рег. бр. 35/2; Број убијених, рањених и заробљених партизана је, по четничком обичају, увећан.

пажња да се обрати на евентуалне земунице, што се утврђује лупањем ногом или кундаком о земљу, под или зидове у подруму, штали и другим зградама. Јединице морају бити све време тамо где се акције изводе.

Ова велика хајка почела је 21. марта. Батаљони су је спроводили самостално и трајала је до 1. априла.

У заповести су прецизирани задаци батаљона Лазаревачке и Качерске бригаде. Командантима батаљона је наређено да у сваком селу изаберу по два обавештајца, који не смеју да знају један за другога, а који ће их редовно обавештавати о свему што се догађа у селу.¹⁵⁶

Поред борбе против НОП-а, четници су марта 1944. у Шумадији били заузети и популарисањем женидбе краља Петра II, покушавајући да из ње извуку политичку корист, па су поводом тога издали и проглас. Масовно су прикупљали потписе да би краљу обезбедили „једнодушну подршку“. Венчање је обављено 19. марта у Лондону, у присуству приличног броја крунисаних глава Европе (избеглих у Енглеску), британских државника, чланова југословенске избегличке владе, шефа британске војне мисије код четничке Врховне команде, пуковника Бејлија, изасланика Драже Михаиловића мајора Војислава Лукачевића и других.

Женидба краља Петра II, у време док земља, коју је претендовао да представља, крвари у тешкој борби са окупатором, ипак је, иако део политичке игре краља, избегличке владе и оних који су на њих рачунали у будућности, допринела да се јасније сагледа и сва аморалност и бескрупулозност и династије и буржоазије према сопственом народу. Никаква пропаганда није могла то загладити ни оправдати. Члан Покрајинског комитета Србије Петар Стамболић писао је, тада, како је Београд примио краљеву женидбу:

„Било би природно да је женидба краљева изазвала задовољство код буржоазије и чаршије (енглески краљ кум, присутне толике крунисане главе, изасланик Драже Михаиловића, итд.). Реакција је била супротна. После прве вести мислило се да је подвала, јер нико није могао схватити да се краљ жени у тако тешко време. Кад се увидело да је тачно, наступило је незадовољство. Зар кад је земља окупирана, народ крвари, господин ужива... Политички није важно, јер то и није принчеца (из моргоуsm смк бра-ка)... династије чији се престо љуља, као и наши. Старије госпође врло су огорчене и неће да чују... Свет очекивао нову владу, председник Симовић, потпредседник Тито, министар војске Дража. Господин се жени. Сви се буне што се жени уз велики пост. На овај начин Мало Величанство се најбоље депопуларисало...“¹⁵⁷

Краљева женидба донела је само још један тежак морално-политички пораз краљу, избегличкој влади и четницима Драже Михаиловића.

¹⁵⁶ Архив ВИИ, ЧА, К-75, рег. бр. 7/2 и 47/1.

¹⁵⁷ Архив за раднички покрет Југославије, Србија И/196.

Пошто се повукао из Босуте батаљон се 17. марта пребацио у Гараше, где је преноћио. Када су сутрадан, 18. марта, око 15 часова, обавештени да се две четничке бригаде из Јеловика крећу према њему пребацио се на Букуљу. Штаб батаљона је 19. марта известио Окружни комитет Крагујевца о стању у батаљону, о његовом кретању кроз качерски срез и о борби у Босути. О тој борби пише:

„Сутрадан већ у 8 часова били смо нападнути са јачим четничким снагама које су се биле концентрисале. После борбе ми смо се повукли према Јеловику. Бандитима је задат добар ударац и они су имали неколико губитака, међу њима 3 чуваца, и више рањених. Ми нисмо имали губитака сем што је друг Ђока веома лако рањен и другарица Славка.

У тој борби одвојили су се другови: Младен (Димитрије Младеновић — И. Ђ), Лаза (Живомир Раденковић — И. Ђ), Слободан (Живорад Томић — И. Ђ), Браца (Јован Стефановић — И. Ђ) и другарица Славка (Гроздана Јоксимовић — И. Ђ)... Извршили смо покрет према Гарашу. Ту смо сутрадан преданили . . .”

О стању у качерском срезу у извештају пише:

„Даље наше кретање по томе терену било је онемогућено услед четничке организације која функционише беспрекорно. Ниједног дана нисмо могли остати на миру а да нисмо били узнемиравани. Пошто смо мање њихове банде разјурили они су се одмах сконцентрисали и стално су нас узнемиравали. . . Тамо је још доста снага непријатеља тако да су покрети отежани.

Народ нас је добро дочекивао, али је код народа велики страх од четничких банди и њихових организација. Те банде су се кретале у мањим групама, које мобилишу и пљачкају по селима, а нашом појавом оне су се састајале у веће групе . . . У Белановици су жандарми и 60 Немаца. У Горњем Милановцу има доста Немаца...

Морал и дисциплина у батаљону су врло добри. Недостају обућа, одећа и муниција . . .”^{ми}

Са Букуље батаљон је прешао у Велику Иванчу и у њој боравио 20. и 21. марта, а 22. марта се пребацио у Раниловиће, где заказана веза није успостављена због тога што курир није дошао. Око 16 часова у село је ушла једна четничка колона, а из Даросаве се кретала друга.

У Рудовцима а и Пркосави налазила се Лазаревачка четничка бригада. Батаљон се из Раниловића пребацио у Венчане, а око 22 часа наставио покрет преко Главице и Остењака. У Трбушницу је стигао 23. марта у 4 часа. Командант батаљона је испред села обавештен да се читав Руднички корпус налази у рејону Трбушничког гробља. Приведен је четнички командант села Бранислав

¹⁵⁸ Архив Србије, ОК Ар.-381; *Зборник*, том I, књ. 20, док. бр. 134.

Пантелић, који је изјавио да је у засеоку Ранђићи заноћило 40 четника (батаљон Чедомира Стефановића) Лазаревачке бригаде и да су у току ноћи у село дошле још неке четничке јединице.

Командант села је пуштен да не би својим одсуством изазвао сумњу четника, али му је претходно забрањено да о батаљону не сме обавестити четнике, већ да их одврати од евентуалног напада на батаљон. У свануће су се на Трбушничком гробљу видели четници. Командант батаљона је одлучио да их нападне иако су му политички радници и неки сарадници НОП-а саветовали да то не чини.¹⁵⁹

На Трбушничком гробљу, које је доминирало околином, налазила се главнина рудничког корпуса. Обезбеђење је било на положају, а јединице су спавале по кућама.

У 8.30 часова батаљон је кренуо у напад. Чете су непримећено подишле четничким положајима, 2. је избила на Трбушничко гробље, а 1. десно од ње. Иако изненађени четници су брзо зауставили овај напад.

Батаљон није имао снаге ни да продужи напад ни да задржи достигнуту линију. Четници су јаким снагама прво потиснули 1. чету, а када је она отпочела да се повлачи, командант је наредио да се повуче и 2. чета. Под притиском четника чете су се нагло повукле, сјуриле у један поток и измешале. Да би избегао удар, батаљон се и даље повлачио у три правца: главнина ка Брајковцу, део ка Рудовцима, а део ка Вагану. Са четницима се налазио и дезертер из батаљона Добривоје Радојичић Шегинац, који је поименично позивао борце да се предају. Нико му се није одазвао.

Четничке снаге у Трбушници биле су 10 пута бројније од снага батаљона, држале су доминантне положаје и имале довољно муниције. Храброст и изненађење нису били довољни да се тако велике снаге разбију. Батаљон је ипак успео да се брзо одвоји од четника и, захваљујући томе, да прође само са 2 рањена борца.¹⁶⁰

Главнина батаљона, са командантом Душаном Репцем, и делом политичких радника, прикупила се у Брајковцу и до сванућа Јфебацца у Бистрицу, а одатле у Пркосаву. Око 10 часова 24. марта, приликом прелаза пруге и цесте Барошевац—Рудовци, батаљон се поново сукобио са четницима. Погинуо је 1 борац (Дара Ранђић Мара), 1 рањен (Никола Вујачић), а 11 бораца које су четници гонили до Малог Борка, успело је сутрадан да се врати у батаљон. Два рањеника и 1 болесник остављени су у једној земуници у Даросави, на лечење.

Батаљон је стигао у Рудовачки забран (триг. 324) где је сутрадан преданио, а 26. марта се дигло са четом Космајског одреда којја му те донета мунитија. Одатле су се заједно пребацили у Венчане, заселак Каменица, где су преданили 27. марта, а увече прешли у Даросаву. Сутрадан, 28. марта, одржан је састанак штабова

¹⁵⁸ Известио га је Михаило Живковић, чији је син погинуо у 1. шумадијској бригади.

¹⁶⁰ *Зборник*, том I, књ. 20, док. бр. 136.

1. шумадијског и Космајског одреда, после кога су се батаљони вратили у Венчане. Штаб батаљона Шумадијског одреда известио је Тог дана Окружни комитет Крагујевца:

„Морал и дисциплина су врло добри. Здравствено стање је добро. Недостаје одећа и обућа. Муниција која је добијена подељена је борцима. Сваки борац сада има по 15—20 метака на пушку. Две ударне групе су се прикључиле батаљону”.¹⁶¹

Истог дана и Иван Стефановић Срба пише Окружном комитету Крагујевца:

„Ја и Љуба (Љубомир Ивковић Шуца — И. Ђ) са једном четом нашег одреда налазимо се већ неколико дана на вашем терену. Главни разлог због ~~к~~ ~~л~~ ~~н~~ ~~а~~ смо догнели тесте пуенос муниције. Поред тога, ја сам са Лалом (Илијом Јовановићем — И. Ђ) уговорио да се 2. априла састану наши одреди . . .

Заључили смо са штабом вашег батаљона да заједничко кретање не би било zgodно и да још мало причекамо да се време поправи...^{<462}

И: Ј Венна[^] у се Шумадијски батаљон И чета Космајапа пребацили на Вараг^а, Гу^Г "пд^{тм} четници. Напад је одбијен; убијена су 4 четника. Јаче четничке снаге налазиле су се тога дана (31. марта) само у Црљенима.

Окружни комитет Крагујевца, у извештају од 30. марта Покрајинском комитету Србије, овако приказује стање у округу:

„Код нас је ситуација прилично озбиљна. Четничке снаге почињу поново да се прикупљају и мобилишу . . .

Добровољачки одреди (СДК — И. Ђ) који су били на нашем терену у потери за Дражиновцима отишли су. Број окупаторских војника прилично је мали, изузев Крагујевца... У Аранђеловцу има око 300—400 (Бугара: > Четници постају опет најозбиљнија војничка сила са којима ми морамо највише да рачунамо. Одржава се чврста веза између четника и жандарма. Жандарми хапсе и гоне наше присталице, врше потери за нашим четама, по обавештењима која добијају од четника.

Наш батаљон се нераздвојен креће по терену. Често имамо борбе са четницима. У више случајева не примамо борбу услед недостатка муниције . . .

Рђаво време нас омета да извршимо ширу мобилизацију нових снага за одред. Чим се буде мало пролепшало, то нам је један од главних задатака . . .¹⁶²

¹⁶¹ Исто.

¹⁶² Архив Србије, ОК Ар.-385.

¹⁶³ Архив за раднички покрет Југославије, Србија П/163.

У извештају се, поред тога, говори о тешким губицима које су у току зиме претрпели политички радници на терену, о условима за рад, предузетим мерама и властитим слабостима. Узроци томе су, према оцени комитета, у следећем:

„Прво, одлазак наше бригаде (1. шумадијске — И. Ђ) и друго, споразум који је тих дана потписан између четника и окупатора. Наше војничке снаге, одласком бригаде, знатно су ослабиле, а непријатељске снаге напротив, нарочито после споразума, бројно су ојачале и оживеле своју активност до максимума у борби против нас. То ми нисмо могли да уочимо и да предузмемо одмах одговарајуће мере. Ми смо продужили по старом, и под новим условима, много тежим, под промењеним односима снага наших и непријатељских, под условима зиме, хтели смо да продужимо рад са оним истим интензитетом, да обухватимо исту ширину рада, као и пре. То се објективно није могло . . .”

У марту су четници, после краћег заетоја, пред опасношћу од упада Ударне групе ^ивизија НОВЈ (2. пппт^тр-ске и 5. крајишке) у Сроију, наставили у Шумадији присну сарадњу с Немцима, и то без икаквих писаних уговора. Командант Југоистока је одобрио такав однос 28. марта. Тако су и формално престале немачке потере за четницима. Још много пре тога, 3. марта, Дража Михаиловић је радиограмом (бр. ММ 938) наредио 1. и 2. равногорском корпусу, Црногорској бригади, Ваљевском корпусу и јединицама мајора Драгослава Рачића да буду спремне за акцију у случају упада комуниста код Рудог у Србију,¹⁸³ што само потврђује колико су четници рачунали на своје немачке савезнике.

У време краткотрајног притиска Немаца на четнике и потера против њих, неке четничке бригаде у Шумадији биле су бар делимично разбијене, а неке су четници сами привремено распустили, због чега нису биле спремне да одмах крену ка Санџаку. Зато су четници почели брзо да попуњавају бригаде људством и оружјем. Прво су мобилисали раније отпуштене четнике, а затим и остале сељаке млађих годишта. Оне који им се не би одазвали позиву на вежбу,¹⁶⁶ убијали су чим би их ухватили. Сељаци су избегавали мобилизацију симулирањем болести, потплаћивањем, бежањем у градове, у Борски рудник и друга места, па чак и одлаком на рад у Немачку.

Због такве ситуације тежиште рада одреда и политичких радника у априлу 1944. било је на разбијању четничке мобилизације, јачању партијске и других антифашистичких организација и припреми народа за одлучну борбу која се очекивала у пролеће. Штаб 1. шумадијског одреда и Окружни комитет Крагујевца издали су

¹⁶⁴ исто.

¹⁸⁵ Архив ВИИ, ЧА, К-3, рег. бр. 41/3.

¹⁶ «Зборник, том I, књ. 21, док. бр. 99.

1. априла проглас против четничке мобилизације. У њему је изнето стање на савезничким фронтovima и развој НОБ у Југославији, Србији и Шумадији, наведени злочини непријатеља и именовани њихови извршиоци, указано на то да четници мобилишу и шаљу синове Шумадије да гину за рачун Немаца, и, на крају позван народ Шумадије да се одупре мобилизацији и што масовније ступи у народноослободилачку борбу, чије се разгарање очекује брзо, у пролеће.¹⁶⁷

Батаљон 1. шумадијског, са четом Космајског одреда, пребацио се~172Г"априла с'а Вагана на'Букуљу. Сутрадан, 2. априла, Комајска чета се вратила у младеновачки округ, а батаљон се задржао у рејону ГарашиТТЗаселак~1УШ^ Шутице (к. 472) и Орловице (триг. 482). Сутрадан је одбио напад одреда СДС из Белановице (око 100 стражара), при чему су му рањена два борца.¹⁶⁸

Батаљон је 4. априла зауставио путнички воз на отвореној прузи између Рудоваца и Даросаве, али у њему није било непријатељевих војника. Истовремено је ударна десетина Бранка Ковачевића напала железничку станицу Рудовци, запалила неколико вагона на колосецима, порушила скретнице и покидала телефонске везе.

За време борби четничких јединица на Ибру и у правцу Ужиче—Ваљево против Ударне групе дивизија НОВЈ јединице СДС појачале су контролу над селима Шумадије. У Аранђеловцу су се 6. априла прикупили орески одреди СДС из Крагујевца, Умке, Сопота, Лазаревца и Белановице, укупно око 600—700 стражара. Прво су опколили Даросаву и детаљно је претресли, а затим Копљаре, Крћевац, Орашац, Бању и још нека села. Прочешљавали су терен настојећи да пре него што гора олиста и време отопли разбију снаге НОП-а и омогуће четницима мобилизацију сељака за борбу против Ударне групе дивизија НОВЈ, која је наступила ка Србији.

Због недостатка муниције, батаљон је избегавао борбу са јачим непријатељевим снагама, па је непријатељ закључио да је 1. шумадијски одред разбијен.

Батаљон се 6. априла пребацио из колубарског среза у Босутуј (заселак Радовановићи), у качерском срезу. Сутрадан је обавештен да Качерска четничка бригада претреса села у околини Рудника (Манојлрвце, Војковце, Гуришевце и Јарменовце) па се 7. априла преко Горње Трешњевице вратио на планину Јјукуљу.

Окружни комитет Крагујевца писао је 7. априла 1944. Окружном комитету Младеновца:

„Код нас је ових дана почела прилична реакција... Не располажемо извештајем о садашњем распореду снага непријатеља ... Осећа се концентрација великих снага жандарма. Оне свакодневно врше претрес терена. Хоће до максимума да искористе ово време,

¹⁶⁷ Архив Србије, ОК Ар-388.

¹⁶⁸ *Зборник*, том I, књ. 21, док. бр. 99. Рањени су борци Ђорђе Суботички Ватука и Здравко, зв. Буле, из Вукосаваца.

док још шума није олистала... Јавите о стању на вашем терену у случају веће концентрације... послали би наш батаљон код вас . . .¹⁷⁰

У току ноћи 8/9. априла, штабна чета и 5. батаљон Лазаревачке четничке бригаде, приликом претреса ПрОГОре(Оваца, наишли су на заседу батаљона. После краће борбе батаљон се повукао на Ваган. До половине априла батаљон се кретао скупно, јужно од пруге и цесте Лазаревац—Аранђеловац—Младеновац. На Букуљи је предано 9, а 10. априла увече пребацио се у Јеловик, где је наишао на четнике, које је после краће борбе присилио да се повуку у качерски срез.

Сутрадан је батаљон освануо у Даросави. Штаб је одржао састанак са политичким радницима качерског среза. Разматрана је могућност да се батаљон тамо пребаци, али се од тога одустало кад је добијено обавештење да су тамо јаке непријатељеве снаге.

Батаљон се 14. априла налазио на Букуљи, у рејону Шутице и Орловице. Део Лазаревачке бригаде налазио се тога дана у Венчанима, у засеку Каменици. У току ноћи 14/15. априла њен 5. батаљон и Штабна чета блокирали су заселак Старо Село у Даросави. Сутрадан су кренули у претрес, наишли на секретара среског руководства КПЈ Колубаре Николу Вујачића (Бору Судију), који се храбро борио до погибије.¹⁷⁰

Батаљон се 14/15. априла пребацио са Букуље у Венчане, где је у Каменичким забранима обезбеђивао војно-политичко саветовање које се одржавало у Даросави.

ВОЈНО-ПОЛИТИЧКО САВЕТОВАЊЕ У ДАРОСАВИ

Окружни комитет Крагујевца и штаб 1. шумадијског одреда интензивно су радили у априлу 1944. на припреми јединица и политичких радника за широку мобилизацију народа за НОП, коју су желели да спроведу тог пролећа. У том циљу они су 16. и 17. априла. списали на Осретку, у Даросави војно-политичко саветовање штабова батаљона и одреда и политичких радника свих срезова крагујевачког округа. Саветовање је припремио Окружни комитет Крагујевца. Њему је, први пут после рањавања 4. фебруара, присуствовао и командант Привремене бригаде Илија Јовановић Лала, за кога су многи веровали да није жив. Место одржавања саветовања обезбеђивао је батаљон 1. шумадијског одреда.¹⁷¹

¹⁰⁰ Архив Србије, МЛ-504.

¹⁷⁰ Вујачић се налазио на лечењу у земунци у Даросави. Четници су наишли када је изашао из земунце да одржи састанак среског руководства КПЈ лазаревачког среза. Због ране се споро кретао. Тело су му изложили код цркве у Даросави, а потом на пијаци у Лазаревцу. Према сећању Илије Јовановића Лале, Вујачић је погинуо 14, а не 15. априла 1944. године.

¹⁷¹ Записник на саветовању водила је Рада Вујачић Ружа.

I Пред почетак саветовања, небом преко Даросаве први туг јр
I пролетела фопмација од неколико стотина савезничких авиона, који
(ру мало затим бомбардовали Београд.

На саветовању је речено да су слабости у одреду, батаљону и шире (у политичком раду у јединицама и народу, у политичком уздицању и практичном војном оспособљавању бораца и старешина за борбу, у културно-просветном раду, у унутрашњој војној организацији итд.), у ствари, да су слабости партијске организације, односно њених чланова, последица недовољног утицаја комуниста на живот у јединицама, али и да су непосредна последица тих слабости велики губици у људству у зиму 1943/44. године.

Да би се отклонили уочени недостаци, закључено је:

— да се учврсти партијска организација у одреду и батаљону и побољша њен рад (речено је да партијски биро батаљона треба да одржава састанке сваког дана, а партијске јединице два пута недељно, један теоријски, други практични); да на практичним састанцима треба решавати унутрашње проблеме јединица итд; да политички рад у народу треба појачати, спроводити га организовано у свим условима — преко зборова и конференција, на којима треба обавештавати народ о нашим и савезничким успесима на фронтима, популарисати одлуке Другог заседања АВНОЈ-а, органе народне власти, КПЈ, Врховни штаб и друга Тита; раскривавати окупаторе и издајнике; позвати народ да се одупре мобилизацији, коју су спроводили четници, недићевци и љотићевци, и крене у борбу за ослобођење; за тај рад треба одредити најспособније другове, који се за свако иступање пред борцима и народом морају добро припремити;

— да се војна обука као сталан и приоритетан задатак, изводи са свим борцима и старешинама. Штабу одреда је наложено да достави батаљону наставни план и програм обуке (за наоружање, наставу гађања, стражарску службу, борбену обуку и др.);¹⁷²

— да се оживи културно-просветни рад (да културно-просветни одбор у батаљону покрене лист, формира певачки хор⁴рецитатод.ску и позоришну груп^и(д^{уге}екци^{је},^{организује} предавања из географије и историје, "формира течајеве за описмењавање и др.);

— да ојача војна организација развијањем „самосвесне челичне дисципине“ Јачати војничке односе, ауторитет воших и политичких руководилаца, борити се за беспрекорно извршавање наређења, а против недисциплине, чије носиоце треба критиковати пред стројем и на конференцијама, а у тежим случајевима саслушавати и кажњавати. У свему томе чланови Партије треба да служе за пример осталим борцима; војни и политички руководиоци морају се до-

¹⁷² Да би се побољшала војна обука, Илија Јовановић Лала је написао, после саветовања, кратка правила из ових предмета: стражарска служба, утврђивање, егзецир, служба везе, борбена обука, затим упутства за рад у партизанским јединицама, за наставу гађања, за герилску борбу, за маскирање, за блиску борбу, за опис наоружања, и наставни план и програм обуке. Сва та кратка правила и упутства умножена су у техници Окружног комитета Крагујевца. (Архив Србије, И ШО „МБ“ рег. бр. 44—59).

говарати, слагати и дредстављати јединствену целину. Одоси у служби и изван ње између старијих и млађих, између другарица и другова, као и између бораца, морају бити лругдрски. ттто ттпачлнморо да партијске јединице и чланови Партије морају развијати другарске односе међу борцима, у служби и ван ње.¹⁷³

На саветовању је оцењено да су губици батаљона у зиму 1943/44. добрим делом били последица недовољне обучености, недовољне будности и пропуста у мерама обезбеђења. Непријатељ је више пута успео да изненади батаљон. Други важан узрок је слаба обавештеност о непријатељу и исто тако слаба заштита од непријатељске обавештајне службе. Батаљон је због тога нападао непријатеља и када је он био многоструко бројнији, па је, касније, морао да се под неповољним условима извлачи из борбе. Због тога је на саветовању закључено: да се јединице јаче обезбеђују, и на широј просторји, када су на одмору, преноћишту и преданцима; да се чешће и на већу удаљеност шаљу извиђачи и патроле, нарочито за време покрета; да се боље организује обавештајна служба и размена података о непријатељу између јединица и политичких радника и заштита од непријатељске обавештајне службе; да се непријатељу намеће борба у условима који му нису повољни; заседе и препади треба да буду и даље основни начин деловања.¹⁷⁴

Непријатељ је брзо обавештен о овом саветовању, што се види из извештаја Окружног начелства Београда (к. пов. бр. 46 од 28. IV 1944. године, о дневним догађајима — бр. 114) у коме, поред осталог пише:

*„Ових дана у простору села Даросаве и Прогореоца, срез орашачки, одржана је конференција политичких комесара, теренаца и командира одреда Народноослободилачке војске и партизанских одреда на којој је донета одлука да се изврши присилна мобилизација партизанских јатака, као и разоружање, односно разбијање четничких одреда, припадника СДС и СДК. Ова акција треба да обухвати срезове: колубарски, орашачки, качерски и космајски. Ово треба да се заврши најдаље до 1. маја т.г. Ово се врши пошто комунисти очекују у скором времену продор руских трупа на Балкан. У том смислу растурени су леџи четницима Д.М. као последња опомена због сарадње са Немцима“.*¹⁷⁵

¹⁷³ На основу закључака саветовања, Илија Јовановић Лала је до 25. априла 1944. написао и Упутство штаба 1. шумедијског одреда „Милан Благојевић“, којим се регулишу поступци војне организације у разним случајевима и ситуацијама. У њему се дају упутства за спровођење војне обуке, припрему и извођење акција, регулише рад штабова, војног суда, дефинишу мере за јачање морала и дисциплине, износе начела командовања, одређују дужности политичких комесара, наређује вођење одговарајуће евиденције, регулише надлежност и одговорност штабова (*Зборник*, том I, књ. 7, док. бр. 154).

¹⁷⁴ Архив Србије, И ШО „МВ“, рег. бр. 44.

¹⁷⁵ Архив ВИИ, „МН“, К-25, рег. бр. 49/4—1.

Анализа дотадашњих војних дејстава и политичког рада у округу, критички осврт на пређени пут (поред осталог, оцењено је да настала затегнутост између Немаца и четника није била довољно искоришћена ни војнички ни политички) и јасна одређени задаци много су допринели учвршћивању батаљона и одреда и припреми организација НОП-а у срезовима за одлучујуће борбе које су очекиване на пролеће. Саветовање је било крупан корак ка формирању 2. шумадијског одреда

Од 18 до 26. априла батаљон се кретао у рејону планине Бу куље и није водио веће борбе са непријатељем. За време његовог боравка у Даросави, 26. априла, стигао је и батаљон Космајско одреда.

У међувремену, половином априла, део Покрајинског комитета Србије (Б. Нешковић, М. Марковић и М. Милосављевић), који се налазио са Ударном групом дивизија НОВЈ, писао је члановима истог комитета, који су се налазили на терену Србије, између осталог:

„Морате појачати акције у целој Србији. Да би се спојиле наше снаге са ове територије са снагама са те територије и другила. Морамо искористити испражњавање гарнизона по Србији услед пребацивања њихових снага на овај терен. Морате појачати активност око Ибра, преко Западне Мораве (Гледићи) и у Крајини..“¹⁷⁶

Одговорили су им П. Стамболић, Н. Караичић и Д. Стаменковић, из јужне Србије:

„Шумадијски одред је на терену прекаљен иако је изгубио нешто другова у току зиме. Одреди јачају. Омладинци који беже од Недићеве мобилизације долазе у одред...“

Партијска организација у северној Србији имала је знатне губитке...

Терор четника превазишао је оно што се доживело 1941/42. године. Из „Гласа“ се може добити бледа слика. Масе су схватиле, баи у току зиме, оно што није сваком било јасно — да четници сарађују са окупатором. Због терора народ је био у страху и кад су у фебруару недићевци почели гонити четнике сељаци су их сачекивали и разоружавали. Народу је било јасно да се слуге разрачунавају. Многе њихове јединице су се распале. На силу мобилизациони сани су побегли...“¹⁷⁷

ДЕЈСТВО 2 (КОСМАЈСКОГ) БАТАЉОНА И СТАЊЕ У МЛАДЕНОВАЧКОМ ОКРУГУ

После растанка са 1. шумадијским, 12. фебруара. Космајски батаљон се по великом снегу и хладном времену 12/13. фебруара пре-

¹⁷⁶ Зборник, том I, књ. 20, док. бр. 141.

¹⁷⁷ Архив за раднички покрет Југославије, Србија П/165.

бацио у Венчане, где је преданио. На лечењу у Дароеави оставили су команданта Космајског одреда Ивана Стефановића Србу. Наредне ноћи батаљон се, повремено узнемираван од четника, што му је отежавало кретање, пребацио у Дучину, где га је, одмах пошто је приспео напао срески одред СДС из Сопота. Батаљон је продужио у Губереван«~~али јд ту наишао на чвфнице~~ и с њима водио борбу. Мокри, гладни и уморни, борци су увече стигли у Стојник (сопотски), и кад су се спремали да вечерају, поново су их напали четници. Двојица смењених командира чета (Никола Јешић и Благоје Стојковић Турски) ?а"пустили су батаљон и са пушкомитраљезом отишли у Посавину. Батаљон се 14/15. фебруара преко Стојника, Баба, Ропчева и Поповића пребацио преко пруге и пута у Мали Пожа^ревац, где су га прихватили политички радници грачанског среза.

О повратку 2 (космајског) батаљона у младеновачки округ, Душан Петровић Шане је још 11. фебруара известио Покрајински комитет Србије:

„ . . . Космајски батаљон је отишао на свој терен. Ја мислим да ћемо овако најбоље да сачувамо живу снагу наших одреда. Чим се време пролетиа, одмах ће бити лакше за кретање . . .”¹⁷⁸

Окружни комитет Младеновца је већ 16. фебруара известио о повратку батаљона Окружни комитет Крагујевца:

„Наш батаљон стигао је на наш терен и ми смо се 15. фебруара повезали са њима. Бројно стање је 95 људи (не рачунајући ону раније издвојену групу од 12 људи). Ми намеравамо да их поделимо ради лакшег и конспиративнијег кретања ...”¹⁷⁹

Сутрадан, 17. фебруара, о томе је известио и Покрајински комитет Србије:

„Ново је у ситуацији то, што се наш батаљон вратио на наш терен. Друг Павле (Душан Петровић Шане — И. Ђ) пише нам да су били присиљени да то учине услед ситуације у Шумадији. Ствар се, дакле, завушила онако како смо ми предлагали већ пре шест недеља, али под много неповољнијим околностима. . . Губитака је било, али је командни кадар и чланство скоро сасвим очувано”.¹⁸⁰

На састанку Окружног комитета Младеновца и штаба батаљона (ком^ддант Милан Живковић УЈак, политички комесар Љубомир Ивковић Шуца, лзмрник ^пз^чнттаита тјрагт^уг; Стефановић Петријевац, заменик политичког комесара Драгутин Павличић Душко) одлучено је да се људство батаљона равномерно подели по четама

¹⁷⁸ Архив за раднички покрет Југославије, Србија Н/154.

¹⁷⁹ Архив Србије, ОК Ар.-359.

¹⁸⁰ Архив Србије, ОК Мл.-414.

(у његовој 3. чети било је ше'ст бораца) 11 свакој чети одреди рејон у коме ће самостално деловати. [^]Нрво⁹) (командир Душан Поповић Вуја, политички комесар Војислав Бучковић, са око 30 бораца, од којих 5 чланова и 1 кандидат за члана КПЈ) додељен је подунавски и ЈЛ ^{сдлгтлхлн-лт} -[^]ТХ^{тм}?> (командир Светислав Костић Брка, политички комесар Славко Миљковић Јанко, са око 30 бораца, од којих 6 чланова КПЈ) посавски и космајски срез, а [^]трећоЈ[^] (командир Богдан Опачић, политички комесар Живадин Радојевић[^] са око 30 бораца, од којих 5 чланова КПЈ) грочански и младеновачки срез.

Свим среским партијским руководствома Окружни комитет је дао задатак да свакодневно сарађују са командама чета и помажу им око смештаја, исхране, обезбеђења, прикупљања обавештења и у извођењу акција.

Чете су, пред полазак у своје рејоне, добиле задатке: да одморе борце и у договору са ореским партијским руководствома изводе мање акције (нападају железничке пруге, кажњавају издајнике, постављају заседе, разбијају органе окупаторске и квислиншке власти и сл.), врше интензивну војну и политичку обуку бораца, активно политички раде у народу и припремају га за пролећну мобилизацију.

У младеновачком округу тада су деловале три самосталне борбене десетине: једна у јасеничком и подунавском срезу, друга у младеновачком и грочанском, а трећа у космајском и посавском.

О повратку батаљона, Окружни комитет Младеновца је 25. фебруара опширније известио Покрајински комитет Србије:

*„У прошлом писму смо вас известили о доласку нашег батаљона на наш терен. Дошао је у прилично незгодном стању, после двомесечног кретања у формацији бригаде. Борци су били боси, не обучени, без муниције и изнурени сталним борбама. Наш батаљон 3^е за то време изгубио 25 ~мртвих. . . Партијски кадар је углавном очуван. Од око 80 бораца, колико броји сада батаљон, има 22 члана партије и 9 кандидата. Пребацили су се овамо због КОнцентрације непријатељских снага. Ми смо их одмах преформирали у три чете, према ономе што смо још раните предлагали дуугу Павлу, а што он није псвојио, и одредили свакој чети сектор кретања. ТТоста-вили смо, као најважније, очување снага и за време овог великог снега вршење само малих акција: ликвидација петоколонаца, прикупљање оружја и муниције и друго, али првенствено очување. Борци су се већ прилично опоравили: снабдели се муницијом, мало Преодели ЈЈ[^]-исдарили, обули (више -кр.мл у-ич)(ли бос) и физички одморили. Морал се већ повратио, а био је прилично опао“.*¹⁸¹

За осам недеља, колико је батаљон био изван младеновачког округа, непријатељ је био врло активан. Супротстављале су му се само три самосталне десетине, политички радници и постојеће сео-

¹⁸¹ Зборник, том I, књ, 20, док. бр. 129.

ске борбене десетине.¹⁸² Они су изводили мање акције, ликвидирали издајнике, растурали органе окупаторске и квислиншке власти и вршили политичку пропаганду.

На подручју округа налазиле су се јаке непријатељске снаге: Немци су били у Београду, Смедереву, Младеновцу, Смедеревској Паланци и у више места на прилазима Београду, а повремено су се кретали по селима, најчешће ради пљачке; Бугари и белогардејци били су око Пожаревца, Младеновца, Аранђеловца и Свилајнца; СДК је имао гарнизоне, у Смедереву, Смедеревској Паланци, Младеновцу и Београду, а његове јединице су се кретале преко подручја целог округа; срески одреди СДС налазили су се у среским местима, а окружни одред у Младеновцу. Најприсутнији и најактивнији на терену ипак су били четници. Од оперативних јединица имали су: Космајски корпус (односно Космајску групу бригада), јачине три бригаде, 3 (младеновачком), 4 (космајском) и 2. јуршном', који је покривао младеновачки и још један орез; Авалски корпус, са првом (гочанска, врачарска и јуришна) и другом (посавска, липовачка и јуришна) групом бригада, који је покривао посавски, гочански и врачарски орез; Смедеревски корпус, са 9 бригада (подељених у три групе бригада), покривао је подунавски, јасенички и великоорашки срез. Територијалне организације биле су негде мање, негде више развијене, а најслабије у подунавском срезу.

Ослањајући се на писани уговор са Немцима о сарадњи у борби против НОП-а, четници су почетком 1944. године мобилисали млађе људе за своје јединице и проводили жесток терор по селима: батинали су, клали и убијали на разне начине симпатизере и сараднике НОП-а.¹⁸³

Четничка резулареност је накратко спласнула, непуних месец дана (од 11. фебруара, када је писмени уговор о сарадњи са Немцима раскинут, до првих дана марта, када је сарадња и без писаних уговора настављена), у време кад су Немци и СДК вршили потере за четницима. Највећи удар нанели су Смедеревском корпусу 11. фебруара у иелевцу, после чега је командант корпуса побегао преко Велике Мораве. Корпус КГГ повукао се према планини Руднику и западној Србији. Део четничких јединица, с активним четницима, остао је и даље на терену, уклањао се испред потера Не-

¹⁸² Када су у Липе 15. јануара 1944. упале јединице 4. пука СДК и запалиле 17 кућа, сеоска борбена десетина и политички радници напали су их око 8 часова, убили 1, а ранили 4 непријатељска војника, и запленили један пушкомитраљез и нешто муниције и избачили из села.

¹⁸³ Само у срезу младеновачком четници су у јануару: у селу Младеновцу батинама убили једног сељака, а другог испребијали; у Влашкој су батинали више људи и ошишали више жена; у Дубони су стрелили једног сељака, батинама убили једну жену и запалили једну кућу; у Шепшину су батинали више људи и жена; у Великој Крсној заклали су 7 људи; у Сенаји су заклали 8 људи и батинали око 80 људи и жена, итд. Слично је било и у осталим срезовима. Архив Србије, ОК МЛ.-386).

маца, и СДК, али је наставио борбу против НОП-а. Уместо четника, тада су у целој Шумадији ојачане друге непријатељеве снаге.¹⁸⁴

Потере су озбиљније уздрмале четничку организацију и морал четничких јединица на том подручју. Мобилисани сељаци су масовно бежали из њихових јединица. Четници су узалудно покушавали да зауставе тај процес масовним стављањем под преки војни суд и убијањем недужних сељака.

Када су у марту престале потере Немаца и СДК за четницима, они су се брзо опоравили, поново бројно ојачали јединице, и обновили своје организације, очигледно схватајући да са Немцима не могу друкчије него да их безрезервно слушају. И без писаних уговора они су своје јаке јединице упутили ка Сандаку да с Немцима, Бугарима и недићевцима спрече упад Ударне групе дивизија НОВЈ у Србију. У Шумадији еу наставили по старом.

У фебруару 1944. партијска организација младеновачког округа претрпела је осетне губитке, изгубила је 6 чланова среских руководстава. Живан Атанацковић Илија и Зорка Радуловић Вука, чланови ереског повереништва КПЈ за подунавски срез, погинули су 15. фебруара у Суводолу.¹⁸⁵ Добривоје Милићевић Вучко, секретар партијског повереништва среза грочанског, и чланови тог повереништва Љубивоје Гајић Ђока и Витока Живановић Љиљана погинули су 21. фебруара ујутру у Малом Пожаревцу, такође у кући у којој су предањивали.¹⁸⁶ Погинуо је и члан партијског руководства посавског среза Душан Дамњановић Дуја, са Миланом Лазаревићем Мечком, 24. фебруара у селу Рушањ, када је на њих случајно наишао одред СДС, са којим су се, до погибије, храбро борили.¹⁸⁷

Окружни комитет Младеновца известио је 25. фебруара о овим губицима Покрајински комитет Србије:

„То су врло тешки губици за нашу партијску организацију, јер су сви другови стари, искусни и у борби прекаљени .. .”^m

Известио је о томе 1. марта и Окружни комитет Крагујевца, који му је 6. марта одговорио:

¹⁸⁴ Према четничким изворима, Немаца је тада било у Смедереву (900)

Младеновцу (250), Смедеревској Паланци (350), а посаде од 50 и више војника налазиле су се у Глибовцу, Ратарима, Бошину, Кусатку, Ковачевцу, Великом Орашју, Лозвику, Коларима, Раљи, Радицима; Бугари су имали 100 војника у Великој Плани и један батаљон у Младеновцу; белогардејци 480 војника у Великој Плани и 50 у Малој Крсни; а СДК 4. пук са око 4.000 војника у Смедеревској Паланци, Смедереву, Младеновцу, Рачи, Малој Крсни, и Марковцу. (Архив ВИИ, ЧА, К-93, рег. бр! 48/2).

¹⁸⁵ Издали су их четницима Милисав Јовановић и Сретен Стефановић. Борили су се у опкољеној кући до последњег метка. Вука је извршила самоубиство да не падне жива четницима у руке. (Архив Србије, ОК Мл.-411, 420 и 437).

¹⁸⁸ Издао их је одреду СДС у Гроцкој власник куће Никола Радић. На спавању их је опколило 20 стражара. Борили су се неколико часова и сви храбро изгинули. (Архив Србије, ОК Мл.-422).

¹⁸⁷ Архив Србије, ОК Мл.-431.

¹⁸⁸ Зборник, том I, књ. 20, док. бр. 129.

„Губитак Вучка и осталих другова свакако је тешко погодио нашу Партију... Морамо предузети све потребне мере да би спречили даље падање другова.

Једна од најсигурнијих мера јесте да приступите прављењу склоништа. Ни једно село где ми имамо упоришта не би смело да остане а да у њему нема обезбеђена склоништа за наше политичке раднике. Време сваким даном биће свакако све боље, па уколико вам терен дозвољава, приступите прављењу склоништа и ван кућа. На овом терену ми смо то широко поставили, прилично реализовали и показало се заиста као најбољи начин да избегнемо ударце непријатеља.. „¹⁸⁹

Таквих склоништа је било, али не довољно. Још крајем 1943. била су изграђена склоништа: у Поповићу (једно) и у Малом Пожаревцу (осам: два у шталама, три у шуми, два у колибама, једно у кући). Каеније су изграђена многа нова: три у Поповићу (у кућама), једно у Влашкој (у кући), три у Малом Пожаревцу (два у виноградима, једно у шуми), пет у Водњу (за рањенике), једно у Друговцу (у кући), тедно у Вучаку (у винограду), једно у Бадљевици (у штали), итд. Сва та склоништа нису стално коришћена. Нека је непријатељ открио, нека су напуштена ако је постојала опасност да буду откривена, али су, у целини, имала важну улогу за НОП Шумадије.

Окружни комитет Младеновца је 25. фебруара, у извештају Покрајинском комитету Србије, овако оценио политичку ситуацију у округу: појачане снаге Немаца и СДК врше губитке за четничким јединицама; СДК је 18. фебруара разбио главнину Смедеревског четничког корпуса у Селевцу; СДС је у подунавском срезу почела мобилизацију младића рођених од 1919. до 1924. године, а у другим срезовима врши само регрутацију, на опште расположење народа битно утичу повољно стање на савезничким фронтима, успешан развој НОБ, одлуке Другог заседања АВНОЈ-а и изјава генерала Симовића од 19. фебруара 1944. преко Лондонског радија.¹⁹⁰ Двадесетак дана касније (17. марта) пише Окружном комитету Крагујевца „да је ситуација у округу непромењена“, да СДС наставља мобилизацију у подунавском срезу, али и да је организована борба против ње: исписане су пароле, држане конференције по селима, позивани младићи и народ да пружи отпор мобилизацији. На крају закључује да је огорченост народа против четника порасла.¹⁹¹ Али већ два дана после тога, 19. марта, у извештају Покрајинском ко-

¹⁸⁹ Архив Србије, ОК Мл.-441.

¹⁹⁰ *Зборник*, том I, књ. 20, док. бр. 129. Армијски генерал и председник југословенске краљевске владе од 27. марта 1941. до 12. јануара 1942, Душан Симовић, изјавио је 19. фебруара преко Радио-Лондона: „Не признати Народна ослободилачка војска и народноослободилачки покрет значи ридити поотив Савезника. за рачун непријатеља...“ То је огорчило Дражу Михаиловића, који га је напао у више депеша упућених командантима корпуса.

¹⁹¹ *Зборник*, том I, књ. 20, док. бр. 133.

митету Србије каже да се „непријатељске снаге поново окрећу против нас и не јуре се међу собом”.¹⁹²

Окружни комитет Младеновца је крајем марта оценио да се на подручју младеновачког округа налазе мале непријатељеве снаге (главнина је отшцла на Ибар и Дрину) и да је расположење народа још борбеније и одлучније, а да „ми морамо учинити све да олак-тп^тп бпшКр идттиу јрлинитта на тугу и помогнемо нашим савезницима...”¹⁹³

априлу се ситуација убрзано побољшала, ојачао је полет народа, који се сам наоружава, ступа у све отворенију борбу и све масовнијсЈ долази у редове НОП.¹⁹⁴ Од посебног значаја за подизање борбеног расположења у Шумадији била је појава савезничке авијације, која је прелетала преко тог подручја од 16. априла. То је указивало да се може назрети крај фашистичке Немачке. Бомбардовања Београда, почев од 16. априла, у приличној мери су дезорганизовала немачке и Недићеве власти (одмах су иселили из града у околину све команде, установе, а делимично магацине и јединице) и изазвало масовно исељавање становништва (рачуна се око 100.000 људи) ка периферији и околним селима. Нажалост, ова бомбардовања нанела су огромне жртве грађанима и велика рачарат^а Београда, за које није било оправдања ни потребе.

БОРБЕНА ДЕЈСТВА ЧЕТА 2 (КОСМАЈСКОГ) БАТАЉОНА

Чете Космајског батаљона пребациле су се у одређене рејоне, повезале се тамо са политичким радницима, самоеталним борбеним групама и сеоским борбеним десетинама. Народ је прихватио, чувао, хранио и обезбеђивао своје борце и обавештавао их о непријатељу. Захваљујући томе, чете су се одмориле, очувале борце, развиле богат политички рад и успешно наставиле борбу.

Окружни комитет(Пбжаревца^тражио је 5. фебруара од Окружног комитета Младеновца да на свој терен привремено прими 50 бораца Пожаревачког одреда, због изузетно јаког притиска непријатеља у овом крају. Прва вrupа од 16 бораца пребацила се 24. фебруара преко Белике Морајве у село Липе, код Смедерева. У првој половини марта настављена је препиока о пребацивању и друге групе бораца. Окружни комитет Младеновца одговорио је 20. марта друговима из Пожаревца:

„Што се тиче пребацивања ваших снага на наш терен, прву групу смо распоредили у две чете, а у колико дођу нове, мислимо да их такође распоредимо, тј. да не стварамо посебну моравску чету, због непознавања терена од стране ваших бораца (за случај разби-

¹⁹² Архив за раднички покрет Југославије, Србија И/160.

¹⁹³ Зборник, том I, књ. 7, док. бр. 67.

¹⁹⁴ Архив за раднички покрет Југославије, Србија И/169.

јања). Ваши руководиоци улазе у четна руководства, по један или два. Друг Сима (Риста Каровић — И. Ђ) је заменик командира чете. Ваши борци су дисциплиновани, политички ниво њихов је доста висок и на наше остављају добар утисак . . ."¹⁹⁵

До краја фебруара 1944, чете Космајског батаљона извршиле су више акција: 1. чета је у јасеничком срезу разоружала 14 четника, запленила 14 пушака и 120 метака и запалила архиву општине Голобок; 2. чета је 19. фебруара стрељала председника општине Дражањ зато што је, и поред опомене да то не чини, ревносно служи окупатору; 3. чета је 24/25. фебруара упала у Дрлупу и разоружала сеоску стражу.

Командант Космајског корпуса (односно Космајске групе бригаде) одлучио је да промени тактику и метод борбе против Космајског батаљона, али му то није помогло јер је народ подржавао партизане. Он је 19. фебруара издао овакво наређење:

„Од како је пао снег, покрети, нарочито дуги, исувише су тешки, а поготову ако нема добре одеће и одела. Како комунисти са оделом и обућом стоје врло рђаво, треба их натерати да морају што дуже бити на снегу, напољу . . . Да се ово постигне потребно је не дати им никако и нигде да се смире и забранити им улазак и бављење у селу, па стога наређујем:

Пронети глас да се претреса цело село, а претресање вршити увече, по ноћи и пред зору.

Да се у сваком селу изаберу сигурни наши људи да повремено проносе гласове да четници долазе у село, да би комунисти избегавали села.

Развити јаку обавештајну службу.

Са упадом ноћу и блокирањем села отпочети по одласку окупатора са нашег рејона. Ако је неки од команданата добро обавештен о комунистима и њиховим јатацима да се налазе на његовом рејону ово блокирање вршити без обзира на Немце, с тим што се пре зоре повући у треће село. Потребно је да наша организација ради без^бз^а на^ окупатора, али ови не смеју приметити наше одреде^Г^

Ово наређење издато је у време кратког „неспоразума“ четника са Немцима. Према том наређењу је поступила и 3. бригада корпуса КГГ, када се од 10. до 29. фебруара кретала по селима: Ковачевцу, Великој Крсни, Дубони, Шепшину, Сенаји, Малом Пожаревцу, Великој Иванчи и Неменикућама. Пошто су се тим подручјем у исто време кретале и велике снаге Немаца, Бугара и СДК, та

¹⁹⁵ Зборник, том I, књ. 20, док. бр. 135. Члан Окружног комитета Младеновца Петар Јока Бановац известио је око 15. марта свој комитет да су Пожаревљани пребацили 16 другова, међу којима 5 Совјета (заробљеник^ са пушкмитраљезом и 15 пушака. (Архив Србије, ОК Мл.-455).

¹⁹⁸ Архив ВИИ, ЧА, К-27, рег. бр. 4/7.

бригада је улазила у села искључиво где њих није било да открива партизанске јатаке и изводи их пред „преки војни суд“. Држање свих осуђених сељака, посебно сарадника НОП-а, било је достојанствено. Из ових примера је видљиво да су четници, као увек, за противника једино сматрали НОП и његове оружане јединице.

Првог дана марта, 1. чета је растерала сеоску стражу у Бадљевицк, запленила 4 пушке, ухватила Божидара Милосављевића Баруха, службеног четничког кољаша из Друговца⁷ и после саслушања га стрељала. Одатле се чета пребацила у Суводол где је ухватила и казнила Милисава Јовановића и Сретена Стефановића који су издали Живана Атанацковића и Зорку Радуловић.

Сеоска борбена десетина Влашке сачекала је у заседи 2/3. марта један четнички батаљон (око 40 четника) 3. бригаде корпуса КГГ и растерала га изненадном ватром. Заплењено је неколико пушака.¹⁹⁷ Сеоска борбена десетина Сенаје одузела је 11 пушака сељацима који су се из четника били вратили кућама. Заплењено је и 300 метака.

У ноћи 4/5. марта. 2. чета је у Малом Пожаревцу ухватила, саслушала и казнила П-лику оду Радића друге који су издали три политичка радника, (изгинули 21. фебруара) када су у њихову кућу свратили да предане.¹⁹⁸

Уочи 8. марта (1. Четг¹ је у Ковачевцу, заједно са сеоском борбеном десетином, разоружала четничку сеоску стражу, и том приликом запленила 20 пушака (акција је изведена без отварања ватре, а стражи је наређено да до сванућа остане у стражари), али није успела да оствари основни циљ: да ухвати озлоглашеног команданта четничког баталона Радочира Ивановића Ињца, који се са 40 четника налазио те ноћи у селу. Чета је запленила Г1шсаћу машину, 14 пушака, 300 метака и нешто архиве. У Ковачевцу је остала и сутрадан. Дала је и приредбу којој је присуствовало око 100 мештана.

У селу Водњу дошло је 16. марта до сукоба 1. и 3. чете са четничким батаљоном, јачинд 40 четника, који су тог јутра упали у кућу Живадина Радојевића, политичког комесара 3. чете, тукли мештане који су се у њој затекли, запалили кућу и похапсили 10 мештана и повели на стрељање. Када је отворена ватра, четници су пустили везане мештане и повукли се из села. Три четника су рањена а део мобилисаних сељака је побегао кућама. Спаеене су породице бораца и сарадника НОП-а од стрељања. Том приликом погинуо је пушкомитраљезац Десимир Самарцић Босанац. Напад на четнике није⁴ био добро организован, тако да је пропуштена погодна прилика да се потпуно разбију.

У 1 час после поноћи 17. марта, 1¹ чета је између железничких станица Колари и Водња порушила пругу пред наилазак једног немачког транспорта. Три вагона су искочила из шина. Према извештају СДС, погинуо је лојач, а рањен машиновођа (Немац). Тран²

¹⁸⁷ Архив Србије, ОК Мл.-440.

¹⁸⁸ Архив Србије, ОК Мл.-422, 438 и 447.

спорт је преко Мале Крсне стигао у Београд са великим закашњењем. На месту рушења саобраћај је успостављен тек наредног дана.

Око 10.30 часова 18. марта, одред СДС, са око 100 стражара, напао је 2. чету док се одмарала у кућама села Поповића. Чета се под борбом повукла ка Малом Пожаревцу. Пбгинуо Марктг пушк-омипашр^атт уп ТТТеттттна а теШко рањен политички комесар чете Славко миљковић Јанко, Који је седам дана касније умро од рана у земуници у Малом Пожаревцу. Чета је наставила да се бори на Космају и у Посавини: 22^ марта. разоружала је четничку посаду у Барајеву (у засеоку Равни Гај), а 24. марта је^одила~б^бу са четницима у Каменици, засеоку Венчана. Са четом су били командант и политички комесар Космајског одреда. Чета се састала са 1 (шумадијским) батаљоном и предала му 800 метака. Са крагујевачког подручја вратила се 2. априла.

У Луњевцу је 1. чета 26. марта напала четнички батаљон (са око 40 четника) за времеГручка. Борба је вођена око један чае. Убијена су 3, а рањен 1 четник. Заробљено је неколико мобилисаних сељака и пуштено кућама. Заплењене су 3 пушке, 1 пиштољ, 3 ручне бомбе, 2 каме и нешто муниције. Из чете је рањен командир вода Јован Панић (умро после 5 дана).¹⁹⁹

Сутрадан је командант четничке бригаде Живадин Павловић (Жика Лудак) упао у Луњевац и за одмазду запалио 4 куће мештана ПириватриКа у које је сумњао да су обавестили партизана о четницима. Чета је увече у Шалинцу запалила општинеку архиву, а око поноћи 28/29. марта упала у Кусадак и опколила две куће у којима се налазио батаљон четника. Жестока борба је вођена од 12 до 15 часова. Чета је покушала да запали куће али није успела, после чега се повукла. Убијено је 6 четника, а 2 су теже рањена. Заробљено је неколико мобилисаних сељака и пуштено кућама. Заплењено је нешто оружја и муниције.²⁰⁰

Настављајући започету делатност, чета је 31. марта у 2 сата упала у Враново код Смедерева, запалила архиву и зграду општине, ухватила 2 стражара СДС, запленила намирнице намењене Немцима и продужила према Врбовцу.

АПРИЛ — МЕСЕЦ ПРИПРЕМА И ПОЈАЧАНЕ АКТИВНОСТИ

Крајем ма ша. Окружни комитет Младеновца писао је Окружном комитету Крагујевца да је одржао састанак са штабом Космајског одреда, да су анализирали новонасталу ситуацију и предвидели мере за даљи развој борбе у округу:

¹⁹⁹ *Зборник*, том IX, књ. 5, док. бр. 120; Архив ВИИ, ЧА, К-93, рег. бр. 17/3 и 18/3, К-25, рег. бр. 55/3.

²⁰⁰ Исто, и архив ВИИ, ЧА, К-93, рег. бр. 33/3.

„Сложили смо се да се налазимо у условима општег помета борбе, код нас и у Србији уопште. Напредовање Црвене армије и борбе јединица наше НОВ, нарочито у Србији, стварају нарочито повољне прилике за проширење наше борбе. . . Ми смо одлучили да се још 10—15 дана остане распоређено по четатама, али да се активност наша још сада повећа.

М.и морамо предг[^]ти гпо[^]р меуе: прво, на састанку (штаба — И. Ђ) одреда, који је заказан. Формираћемо један батаљон, о. пп^лпед њега оставити две добре десетине за ситније акције и прикупљање бораца. Друго, да се одмах пређе у офанзиву на непријатеља на свим тачкама (саобраћај, заседе, транспорт, ликвидација четника у Космају, Младеновцу и Гроцкој, за шта има одмах услова). Треће, да се приступи одмах мобилизацији и ширококом политичком раду у народу, зборовима, митинзима, итд.²⁰¹

После тог састанка, командант и политички комргар пдррдд ттрп- / били су се са 2. четом на подручје округа Крагујевца и нашли се са / ј/шумадијским одредом 26. марта у Венчанима (у засеоку Каменици)- Штабови оба одреда саста^зп су се 28. марта у Даросави~и од- V луниди да батаљони још неко време делују одвојено.

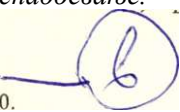
Све три чете Космајског батаљона су у марту активно политички радиле по селима и припремале мобилизацију. Тај рад је био добро организован и припремљен. По 6 конференција одржале су 1. и 2. чета, а нарочито су успеле конференције 3. чете у Друговцу (16. марта), Биновцу (18), Сеони (22) и Водњу (28. марта). Конференцијама је присуствовало по 20—30 сељака.

Команде чета су такође интензивно вршиле војну обуку бораца и старешина и припремале се за прихватање великог броја нових бораца. Морално-политичко стање у четатама било је одлично, здравствено врло добро. Ипак, прдма оцени заменика политичког комесара батаљона, сви ти задаци би се боље и брже решавали кад би се чете кретале заједно, као батаљон.²⁰²

У извештају упућеном 4. априла Нокрајинском комитету Срби- је, Окружни комитет Младеновца даје, поред оеталог, и оцену о раду и стању у Космајском одреду:

„6. — После повратка из Шумадије и расформирања у чете стање у одреду се поправило, како у погледу морала код бораца, тако и у погледу снабдевања са обућом, муницијом и др. што је до тада представљало озбиљан проблем.

Активност одреда је била врло мала, јер смо у таквим условима као основни задатак поставили сачување постојећег људства, опоравак и снабдевање са свим потребама, као и на појачан рад на уздизању кадрова, о чему смо вас извештавали. Може се рећи да смо по свим тим стварима успели. Досада смо имали 4 губитка, а све остале ствари смо извршили (снабдевање, пад на уздизању и др.) ...

²¹ Зборник, том I, КЈК 7, док. бр. 67. —
Зборник, том IX, књ. 5, док. бр. 120.

*Одред има велики прилив нових бораца ... Постављена је већа активност одреда: рушење пруга и гоњење чупаваца. Због голог земљишта и мало муниције нисмо формирали батаљон и прешли на одлучније акције. Већа активност у овом моменту могла би довести у питање опстанак одреда. Из Београда је дошло 17 другова. Другу Павлу за његов одред 1. априла предали смо 1.700 метака ..*²⁰³

Космајски одред ушао је у април 1944. са задацима: да омасови чете новим борцима, да дејства чета обједини преко пцтаба батаљона и да почне да изводи веће акције. Штаб одреда је 7. априла, због повољне војно-политичке ситуације и прилива већег броја нових бораца, формирао и 4. чету, а ради бољег командовања извршио је и извесне кадровске прамене у четاما.

У Космајском одреду, са 16 Пожаревљана, било је укупно 132 борца и старешине.

Истог дана штаб батаљона је одлучио да чете још неко време наставе самостална дејства.²⁰⁴

Окружни комитет Младеновца је и 6. априла писао Окружном комитету Крагујевца о другом важном питању политичког стања У округу:

„Други важан моменат код нас је крах Недићеве мобилизације у Подунављу, где је једино озбиљније покушао да је спроведе. Омладина пружа велики отпор. Тако је последњих дана дошло у партизане: 8 омладинаца из Јупа, 8 из Водња, 3 из Врчина и 20 из Сеоне, који су побегли испред Недић-Љотићеве мобилизације. Сами добровољци (СДК — И. Ђ) причају како се они не боре против партизана („њима свака част“) него против чупаваца, мислећи да ће на тај начин лакше мобилисати за себе. Но, без успеха. Успеси Црвене армије и прелаз НОВ у Србију, огромно су одјекнули у читавом крају. И у вези с тим ми смо одлучили да организујемо низ масовних конференција, сада одмах, по питању борбе против Недић-Љотићеве мобилизације. Свуда се организују масовне, нарочито припремљене конференције искључиво по том питању одакле ће се јављати у одред. У исто време организовали смо исписивање парола у којима се популарише Црвена армија, Национални комитет, успеси НОВ, где се позива народ на отпор против мобилизације. Такође, кроз штампу ћемо појачати рад на мобилизацији за борбу.

²⁰³ Архив Србије, ПКС-525.

²⁰⁴ Зборник, том I, књ. 7, док. бр. 86. Након реорганизације састав команди чета био је: 1 (космајске) командир Богдан Опачић, политички комесар Драгомир Гаврић Кицош, заменик командира Рајко Ђаковић, а политичког комесара Степа Стојић Божа; 2 (младеновачко-грочанске) командир Миодраг Ивановић Мира, политички комесар Војислав Вучковић, заменик командира Божа Станковић Посавац, а политичког комесара Родољуб Андрић Родо; 3 (јасеничке) командир Драгољуб Стефановић Петријевац, политички комесар Драгомир Драга Савић, заменик командира Риста Каровић Сима, а политичког комесара Добросав Михаиловић Дола; 4 (подунавске) командир Светислав Костић Брка, политички комесар Живадин Радојевић, заменик командира Живота Маринковић Посавац, а политичког комесара Богољуб Милићевић Ђата.

Све ове ствари се већ и сада спроводе. Хатсо је питање парола спроведено у једном делу округа. Нарочито је јако то одјекнуло у Смедереву, где су оне исписиване у свим крајевима града, па чак и на среском начелству, општини, гимназији и др."²⁰⁵

Чете Ксемајског батаљона су тих дана разбијале и четничку мобилизацију (у Суводолу је 7. маја заробљено 5 четника из групе која је вршила мобилизацију), а 9. априла батаљон је у 17 часова напао четнички батаљон у Бадљевици који је вршио мобилизацију. После два часа борбе четници су се у неред у повукли у Дубону. Убијен је командант четничког батаљона и још један четник, рањена су 4, и заробљена 4 четника. Заплењено је неколико пушака и четничка архива. У селу је одржан политички збор. Батаљон се затим пребацио у рејон Друговца и Малог Орашја.

У ДРУГОВЦУ — ОД СЕОСКЕ БОРБЕНЕ ДЕСЕТИНЕ ДО БАТАЉОНА

У младеновачком округу је почетком априла и отпочела активност сеоских борбених десетина. Нарочито се у томе истицала борбена десетина Друговца, у којој су били скоро искључиво омладинци. Они су дању радили код својих кућа, а ноћу су, самостално или са четама Космајског батаљона, ишли у акције, прикупљали оружје и обавештења.

У то време су наоружани сељаци Друговца*«Е^*^ормирали своју сеоску чету, да се заштите од упада непријатеља, пљачке, туча и убистава. Командир чете био је Тика Милојевић. Тако су у селу формиране две сеоске борбене јединице.

Среско партијско повереништво одлучило је почетком априла да чети пружи помоћ, учврсти је и остави да брани село, али као јединица Космајског одреда. Оно је тако подржало иницијативу сељака, појачало њихову организованост и на еластичан начин везало их за НОП. За командира те нове чете изабран је 10. априла Александар Милошевић Сане, за политичког комесара Бора Милошевић, а за омладинског руководиоца Милисав Бркић. Чета је имала три вода, од којих један омладински. Борци су били наоружани пушкама, кратежима и ручним бомбама. На прилазима селу чета је држала страже, које су пуцњем из кратежа обавештавале о наиласку непријатеља.

У 6 часова 10. априла у Друговац је стигла вест да је 3. бригада корпуса КГГ стрелала у Дубони „6 комунистичких јатака и запалили две куће", што је код мепттана пјачдлп уверење да село треба да бране. Око 7. аслова дат је знак кратежом да се непријатељ приближава и њему. Чета се одмах прикупила у центру села а командир је упутио водове на положаје испред села, на Пољану и у засеоке Јоцићи и Панићи.

¹⁰⁵ Архив Србије, ОК Ар.-391.

Око 100 четника напало је прво Пољану, али су одбијени. Одбијен је и напад на заселак Јоциће. Али је у 11 часова око 60 четника преко Суводола продрло у Друговац; убили су једног старца и почели да пале куће. Сеоској чети је било понестало муниције па се повукла. Око 15 часова у Друговац је стигла 1 (јасеничка) чета Коомајског батаљона и заједно са сеоском четом избацила четнике из села. Два четника су убијена, а 14 рањено.

Одбијање четничког напада на Друговац одјекнуло је као велика победа над четницима у Подунављу и Јасеници. Младићи из суседних села долазили су и ступали у Друговачку чету. „Космајски борац“ је у броју 4—5 писао:

„10. IV разбијени су четници при покушају да казне Друговац. Једна наша чета превалила је највећом брзином 15 км и стигла у помоћ сељацима, који су после вишечасовне борбе били узмакли пред многобројношћу чупаваца, а ови продревши у село, почели су са покољем. Таман су чупави бандити били заклали једног сељака, ударила је наша чета с леђа и страшно их разбила. Убијена су два чупавца, а 14 их је тешко рањено“.

Занимљив је и извештај команданта 3. бригаде корпуса КГГ од 13. априла:

„Јуче 12. о.м. водила је борбу група подунавских бригад са комунистима и свим мештанима села Друговац. Мештани села Другош, а примили су 300 пушака од комуниста и на сваку пушку по 250—300 метака. Посели су село тако да је после дуже борбе група подунавских бригада одступила у правцу с. Селевца. Погинулих и рањених ни на једној страни није било. Јачина комунистичке групе око 700, а међу њима 6 Руса са аутоматским оруђима и певају руске песме на руском језику. У село Малн Орашје стигли су Бугари у већој маси, а колико бројно не знасе. Они су дошли ради чишћења среза подунавског од комуниста“²⁰⁶

После одбијања четничког напада, у Друговцу је 12. априла одржан збор, на коме су командир и политички комесар сеоске чете и политички радник ГМиодраг Г'аталица Цтаменко позвали све Друговчане да ступе у чету. Пријавило се око 160 нових бораца, који су донели са собом и пушке, муницију и ручне бомбе (чуване још од априла 1941. године). ТУ је формиран Друговачки батаљон Космајског одреда (командант Јанићије Ранковић—Мића, политички комесар Бора Милошевић, омладински руководилац Милисав Бркић). Батаљон је имао четири чете, свака чета три вода, од којих је по један био омладински (командири чета били су: Александар Милошевић Сане, Миле Ђорђевић, Драгиша Станисављевић и Бори-воје Петровић).

Штаб батаљона је свакој чети одредио рејон одбране, а преузете су и друге мере: редовно су упућивани у околину извиђачи

²⁰⁰ Архив ВИИ, ЧА, К-28, рег. бр. 48/1.

и обавештајци, највише жене, да сазнају и обавесте шта се дешава у суседним селима; прилази селу стално су контролисани; уведена је свакодневна приправност у батаљону; ноћу су постављана обезбеђања, заседе, страже и патроле; радови на њивама изван села посебно су обезбеђивани; организовани су војна интендантура и ресторан; зграда месног НОО обележена је таблом са петокраком звездом; око села су ископани заклони за одбрану. Село је личило на војни логор. Излазак појединаца из њега одобравао је штаб батаљона. Цридошлице су пажљиво провераване.

Четници су, наравно, знали шта се догађа у Друговцу, претили су и припремали се да сломе његов отпор, али тако да то буде застрашујући пример за сва околна села.

У селима око Друговца такође се водила борба са четницима.

У току ноћи 12/13. априла четничка 1 (грочанска) група бригада (са око 300 четника) блокирала је село Водањ у којем су биле заноћиле две чете Космајског одреда (3. асеничка и 4. подунавска чета). Четници су нешто пре зоре (у 3 часа) почели претрес села и наишли на сеоску стражу, која је на њих отворила ватру. Чете Космајског одреда, са групом сарадника, без борбе су се пробиле из села до Липарске шуме. Из сеоске борбене десетине погинула су два борца неколицину су четници заробили, а неки су се пробили за четама. Четници су затим сакупили сељаке (седморицу везали), и све их потерали ка Сеони. Везанима су прикључили још једног. На пола пута од Сеоне зауставили су колону. Сељацима су запретили да не помажу партизане и наредили им да се истим путем врате кућама у Водањ. Оне везане сељаке су још неко време терали у правцу Сеоне па убили, прво двојицу, а потом остале. Пуштене сељаке је испред села Водња чекала група четника, која је до тада пљачкала њихове куће, издвојила четворицу и избатила пред осталима.²⁰⁷

Истог дана по подне четници су из Камендола и Сеоне кренули у напад на чете Космајског батаљона у Липарској шуми. али су се оне, без борбе, већ биле вратиле у Водањ. Четници су у Липарској шуми ухватили и стрељали једног борца који је заостао за четама.

Окружни комитет Младеновца писао је 13. априла Окружном комитету Крагујевца:

„Отпор народа из дана у дан расте и постаје све жељивији. На терор чуваца у неким селима космајског, младеновачког и грочанског среза народ скоро спонтано пружа отпор. У сва три среза дошло је до оружаних сукоба између сељака и чуваца, које су сељаци успели да разјуре и разбију. Прилив је у партизане велики и има услова да стално расте. У вези са таквом ситуацијом Ко-д-нас

²⁰⁷ ЈЗ сеоске борбене десетине погинули су: Драгољуб Вучковић и Милутин Стојановић, а четници су стрељали: Исидора Милорадовића, Миливоја и Радивоја Минића, Александра Милошевића и Божидара Радојевића. Двојицу су пустили.

и општом ситуацијом у Србији, а на основу наређења друга Тита за борбу и напад на ослабљеног непријатеља, ми смо одлучили да одмах приђемо мобилизацији за одред, активнијим и јачим ударима по непријатељу. Има услова и изгледа да ћемо формирати један батаљон".²⁰⁸

Штаб Космајског одреда такође се припремао да чим буду повољнији услови обједини дејства чета, које су од 8. до 16. априла одржале 8 зборова на којима су припремали мобилизацију „кад гора олиста“, а мањим акцијама ликвидирали неке сеоске страже и локалне четничке организације.

Прилив нових бораца убрзо је показао да оружја, муниције и кадрова нема довољно те да се мора у том погледу нешто енергичније предузети. Прво су попуњени партијски бирои одреда и батаљона и упражњена места командира и политичких комесара чета, а затим је појачано извођење акција. Морал бораца је био одличан, а расположење народа за борбу у наглom успону. Четници су у Подунављу претрпели више узастопних пораза, који су према писању „Космајског борца“ имали „сјајан одјек у читавом подунавском крају“.

Две чете Космајског батаљона, 3 (јасеничка) и 4 (подунавска), су 15. априла увече, ухватиле, саслушале и казниле 3 четничка сарадника, запалиле општинску архиву, а потом у сусретној борби разбиле четнички батаљон—и убиле једног четника.

У то време тежиште борбе у младеновачком округу било је у Друговцу. После формирања батаљона у село су дошла два члана Окружног комитета и три политичка радника среза да помогну иницијативу Друговца, а 16. априла јпо подне у село су стигле 3 (јасеничка) и 4 (подунавска) чета. Тог дана су четници покушали да продру у Друговац и растуре збор коли је у њему одржан, али су их испред села заједнички зауставиле и одбациле чете Друговачког батаљона и 3. и 4. чета Космајског батаљона. Рањено је 14 четника.

Четници 17. априла покушали да продру из Радинаца у сел2 ЛШе, код Смедерева, које је такође било добро организовано за одбрану и имало јаку сеоску борбену јединицу, која је порушила мостове на Језави и затворила све прилазе селу. Напад четника је одбијен, 3 четника су убијена, а 4 пушке заплењене.

На путу између Суводола и Малог Орашја, Космајски батаљон је 17. априла разбио један четнички батаљон, ослободио два јселака, које су четници водили на стрељање, и неколико присилно мобилисаних пустио кућама. Заробљено је 5 четника, а заплењена 1 д/1 „шоша“ и 5 пушака. У Малом Орашју одржан је збор са мештанјима. Батаљон је 18. априла освануо у Биновцу. Убрзо је кроз село прошло око 160 четника Смедеревског корпуса, који нису сазнали да је у њему партизански батаљон. Пола четника је отишло у Селевац, а пола у Мало Орашје. Обе групе су се припремале за напад на Друговац.

О тој намери четника обавештен је Друговачки батаљон, који је реаговао тако што је на Водичком пољу напао с леђа четнике који су се кретали ка Малом Орашју и разбио их. Заробљена су 4 мобилисана сељака и пуштени кућама.

У зору (Г^Г^априла) четници су покушали да уз Коњску реку непримећени упадну у Друговац, али их је будни Друговачки батаљон пресрео и разбио у рејону Дреновца. Заробљена су 4 четника (два мобилисана сељака су пуштена кућама, а два активна четника саслушана и стрељана). Заплењено је нешто муниције и санитетског материјала. Космајски батаљон је Друговачком притекао у помоћ, али је, забуно, између њих дошло до пушкарања, које се, срећом, завршило брзо и без последица.

Увече је Друговчанима, стигао позив команданта Смедеревског четничког јурта да подоже оружје под претњом да ће у противном спалити село, а непокорене поклати или стрељати. Кад је позив одбијен, и сам курир који га је донео почео је да прети и псује, па је саслушан и стрељан.

Космајски батаљон је 19. априла увече пребацио у Петријево, где је заробио једног немачког војника из смедаревског гарнизона који је пљачкао у селу. Сутрадан је одржан збор коме је присуствовало око 300 мештана. Око 18 часова батаљон је кренуо према Удозицама. По изласку из села напао га је здружени одред Немаца, СДС и СДК из Смедерева, јачине 200 војника. Батаљон је после двочасовне борбе одбацио непријатеља са положаја између Петријева, Водња и Удовица (убијена 3 Немца и 1 припадник СДК, а више их је рањено) и гонио га до периферије Смедерева. Из батаљона су 3 борца рањена, од којих је 1 касније подлегао ранама. Заплењено је неколико пушака, нешто муниције, 3 торбе санитетског материјала и постоље једног митраљеза, а запаљен је један камион. Батаљон се пребацио у Удовице. Сељаци су избегли из Петријева, а Немци су упали у село и ухапсили десеторицу.²⁰⁹

У Друговцу 21 априла трикупно читав Космајски одред. Члан Окружног комитета Младен Шца--Божидарка--Дамњановић Кика извршила је после подне његову реорганизацију. У одреду је формирана 1 бригаа. Бригада је формирана у селу Јатаљона, један за 2. шумадиску бригаду, а други за одред. Окружни комитет Младеновца писао је 26. априла Окружном комитету Крагујевца:

„Формирали смо 1 бригау, батаљона, који се моментално заједно налазе, и 1 самосталну чету ...”

1 Сутрадан, 22. априла, оба батаљона су се до 18 часова пообавештени у Дубону, и наставила преко Шепшина у Мали Пожаревац, где су провели два наредна дана.

Друговац је био четницима трн у оку, па су једва дочекали прилику да се снаге Космајског одреда у њему смање. Приликом напада на Друговац око 300 четника Смедеревског корпуса поново је напао

²⁰⁹ Зборник, том I, кв. 20, док. бр. 143; Асхиз Србије, ОК Ар-402 и ОК Мл.-544.

Друговац. Кренули су стрељачким стројем из правца Суводола и Селевца. Прво су напали положај 3. и 4, а кад се смркло и 2. чете, али су на свим правцима одбијени. Секретар Окружног комитета СКОЈ-а Младеновца, Радомир Николић Младен, известио је 26. априла Окружни комитет о тој борби:

„По одласку партизана из Подунавља четници су ударили на Друговац са свих страна у јачини око 300. Ударили су око 4 по подне.

Борба је била јака. Четници су одбијени са губицима. Губици нису познати, јер су успели под заштитом мрака да одвуку мртве и рањене. Изгледа да су имали 5—6 мртвих. Друговчани нису имали ниједног рањеног ни погинулог.

Ухватили смо Лазовићевог курира који је изјавио: Лазовића (команданта Смедеревског корпуса — И. Ђ) прати 36 људи. Имају две збројовке, 1 холандски пушкомитраљез са 500 метака и 1 „зорку“ са 550 метака. Целокупна њихова снага у Јасеници и Подунављу је око 300, већином мобилисаних сељака ... Морал им је слаб. Осећају се слабирим. Знају[^]тачно да наши нису у тама, иначе би утек.п.и.

У Михаиловицу Лука (Чанак, командант 3. великооуашке—буигаде — И. Ђ) са 40 добровољаца и 40 мобилисаних сељака. Има 10 збројовки и 10 машингевера. Стално ту седи”²¹⁰

Политички радници и штаб Друговачког батаљона одржали су 24. априла састанак, на коме су проценили да батаљон не може фронталном, упорном и кружнож. одбраном да брани село и одржи се у њему, већ. је једино могуће да води борбу у саставу Космајског одреда. Ова процена изложена је и на еастанку с...борцима батаљона. Упозорени су да батаљон не може, тако како они замишљају, одбранити село кад га нападну јаке непријатељеве снаге, а такав напад треба очекивати ускоро. Предочвно им је да ће четници јаким снагама блокирати село и нападати га док батаљон не истроши муницију, а тада ће лако савладати одбрану и упасти у село. Али, упозорење је остало без нарочитог одјека. Већина сељака је била за то да ее село не напушта већ да се фронтално брани у окружењу. Тада су руководиоци састанка појединачно прозивали борце и тражили да пређу у Космајски одред. Јавило их се 27, али у 22 часа, у време одређено за одлазак у одред, дошли су само чланови Партије. Тада су политички радници одлучили да сви остану у селу и деле зај едничку судбину.

Смедеревски четнички корпус био је немоћан да контролише Подунавље и Јасеницу. Ка петан II класе Ранко Љ. Димитријевић, командант једне четничке бригаде оштро је замерио команданту Смедеревског корпуса, 15. априла, што је наредио да се „комунжти и њихови јатаци не убијају ЦРћ-Цривбде“. и овако то образложио:

„Данас сам претресао Луњевац. Ништа. Били на отишли... Нисам Икар да летим за њима, ни Херкул да их хватам живе, а

²¹⁰ Архив Србије, ОК Мл.-548.

нисам ни каубој да их хватам ласом. То нису илегалци да их препознајем из далека. То су сељаци, герилци, чекају те да дођеш близу, ране или убију, а затим побегну у село и дочекују нас као и сви сељаци или их сељаци скривају ...

Ко одговара за наше жртве? Требало би да имам сто живота па да могу ухватити живог партизана, који се бори, и сто људи по којима ћу ухваћене и осумњичене спроводити . .

За Друговац вас окривљујем. Нисте ме слушали и поклати оних 22, сада би био мир. Овако треба да војници губе животе ради експеримената. Сада треба да учиним и ја исту грешку и да уз то још платим главом. Или ми оставите одрешене руке да поубијем цела села и спалим, или ме разрешите дужности и пустите у Босну или ма где . .

Наређење ме ово доводи до беснила. Да не пију официри! Е, да пијем, па макар ме обесили . . Кривалије (погрдан назив за СДК — И. Ђ) исто замерају да престанемо клати. Неки иду на споразум са њима . . ,²¹¹

Развој ситуације у Подунављу забринуо је околне четничке команданте и Врховну четничку команду. Командант Авалског корпуса је 8. априла ставио на располагање команданту Смедеревског корпуса 1 (грочанску) групу бригада, јачине 300 четника, за борбу против „комуниста“ (али он то одбија пошто је, наводно, формирао „јуришни корпус“ од 400 четника). Он 22. априла извештава Дражу Михаиловића да је активност комуниста у подунавском срезу повећана:

„У подунавском срезу има око 200 партизана, а ускоро ће их бити 300—500. Села тог среза потпуно су организована у комунистичком духу. Имају своје страже и своју организацију у свим њеним видовима. Омладина мушка, као и женска, сва је комунизирана и на све стране певају се комунистичке песме, шири пропаганда, деле комунистички леци... У Смедереву се штампала комунистички пропагандни материјал, листови, брошуре, леци и др.

Главни њихов циљ јесте Београд . . Зато нарочито обрађују срезове подунавски, младеновачки и космајски.

Све своје снаге стављам на расположење, и поред скромног стања наоружања и слабог стања муниције, за акцију у смедеревском корпусу 300 људи, а за акцију у космајском и младеновачком срезу 300 људи . . ,²¹²

Командант 3. бригаде корпуса КГГ писао је слично 20. априла:

„Села Друговац, Суводол и Водањ су од ступане комуниста организована и наоружана ТСвсГ три еџла запоседнута су од стране наоружаних сељака и у села не пуштају никога да уђе. . . Кому-

²¹¹ Архив Србије, ЧА, „ДМ“-СК-3.

²¹² Архив ВИИ, ЧА, К-54, рег. бр. 13/4.

ности су у ова три села мобилисали 200—300 људи и сада се сви крећу наоружани по суседним селима дижући народ на оружје. .. Ако се не предузму одмах потребне мере може бити огромних последица, пошто број комуниста све више из дана у дан расте. . . .¹²¹

На основу оваквих процена, четници су одлучили да „очисте“ Подунавље од комуниста па су за тај задатак ангажовали Групу корпуса КГГ (Опленачки, Космајски и Авалски) и Смедеревски корпус. Нема података ко је (обједињавао јјдејства ових корпуса). Командант Групе корпуса КГГ¹¹ „е 20. априла да Опленачки и Космајски корпус (тада су носили назив Опленачка и Космајска група бригада) мобилишу по 700 сељака. Авалски корпус је већ био извршио мобилизацију, а код Смедеревског је била у току. После мобилизације четнички корпуси су се груписали у подунавском срезу и око њега.

ОБРАЧУН ЧЕТНИКА СА СЕЛОМ ДРУГОВАЦ

Ко је и када донео одлуку да се Друговац нападне из расположивих "докумената се не види. Непосредну организацију напада израдили су команданти корпуса КГГ и Смедеревског корпуса на састанку у Великој Крсни 28. априла. После тога су наредили четничким јединицама да 28. априла до 17 часова заузму кружни распоред око Друговца: у Великој Крсни 3. бригада (око 800 четника) корпуса КГГ; у Дубони 2. и 4. бригада корпуса КГГ (око 700); у Живковцу, Умчарима и Шепшину 1. група бригада Авалског корпуса (око 300); у Суводолу, Биновцу и Малом Орашју Смедеревски корпус (око 300); укупно око 2.100 четника.

Друговачки батаљон је 27. априла открио прикупљање четника у Великој Крсни, Дубони, Селевцу, Суводолу, Живковцу и на Брњаку. Сутрадан прикупљени подаци су то потврдили. Припреме се*ла за одбрану биле су приведене крају. Дисциплина и мофал бораца били су на висини, колебања није било. Ипак, Друговчани су преценили своје снаге, а потценили непријатеља. Нису били свесни опасности која им се приближавала. У току ноћи 27/28. априла из Губеревца, где се одвојила од батаљона, стигла је једна чета Комајског одреда, и заноћила у селу, али ЈО-није могло битно да измени однос снага.

Носилац напада на Друговац био је корпус КГГ. Његов командант је 28. априла издао 'заповест за напад на село. У уводу заповести пише да је око 200 комуниста и наоружаних сељака организовало одбрану на ивици села Друговца, да они пуштају четнике у село па их нападају с леђа и бокова; да је цело село наглошено комунистима, укључује се у борбу и виче „ура“; да је на цркви осматрачница, а на оцаку млина пушкомитраљез, итд.

²¹³ Архив ВИИ, ЧА, К-28, рег. бр. 7/2.

„Да се село Друговац очисти од комуниста и да се илегални комунисти, који се сада налазе у томе селу, похватају и униште“, комадант[^]-корпуса -ЈОЗ[^]е—авдчнков[^] и једну бригаду С[^]едеревског корпуса за директан напад на село Свим јединицама је наредио да поседну положаје 29. априла до 4 часа. Шта је командант, поред наређених борбених задатака, предвидео види се из наставка заповести:

„4. — Сее старешине настојаће да ниједан комуниста из села не побегне ...

6. — Сее старешине стараће се да свака кућа села Друговац и свака зграда буду детаљно претресене. Претресати сваког човека и жену. Тражити им да предају оружја које крију. После ове акције да не остане ни једна пушка у селу. Претресати сламарице, ормаре и таване. .. терати напред домаћина или домаћицу. При претресу пушке стално држати у ставу „готовс“.

7. — Све људе, жене и децу од 10 година навише дотерати, без икаквог изговора, на збор-код цркве-усели • • •

8. — На излазима из села све јединице ће оставити заседе које ће осматрати у поље, да не би покушала да изађу из села . . .¹²¹

Заповешћу су дати подаци само бригадама које су нападале село; не помињу се снаге (бригаде) које су оРЈрчКрђинада- нјтдл, а оне нису биле мале. Командант Космајског четничког корпуса наредио је 27. априла да Космајски корпус КГГ „ових дана чисти источни део младеновачког, део подунавског и грочанског среза, и да 4. бригада 29. априла буде у селу Дубони, а 3. бригада у селу Велика[^]Кцрна[^] где да ухвати везу с командантом Смедеревског ттуртурдУ[^]Пр[^]а_грута_&ригада Авлтгтког КОрпуса_даседа_је Живковац, Умчаре и Шепшин, а Смедеревски корпус (без једне бригаде, придодате корпусу КГГ за напад на село) Суводол, Биновац и Мало Орашје.²¹¹

У Друговцу је ноћ 28/29. априла прошла мирно. У[^]Д[^]часова 29. априла, обезбеђење је са три пуцња из кратежа јавило батаљ[^]ПНу да су четници кренули у напад. Батаљон је био распоређен за кружну одбрану и затворио све правце који улазе у село: 1. чета од Биновца и Малог Орашја, 2. чета од Бадљевице, 3. чета од Селевца и Луњевца, а 4. чета, са четом Космајског одреда од Суводола.

Штаб батаљона је наредио да се муниција штеди и ватра отвара само кад је погодак сигуран.

²¹⁴ Архив ВИИ, ЧА, К-28, рег. бр. 21/2. Крај заповести ~~је стави~~ Према њој, задаци бригаде корпуса КГГ били су[^]Д[^] креће из Велике Крсне ноћу 28/29. априла у 24 часа, цестом Велика Крсна—Друговац до Коњске реке, одакле блокира Друговац, лево цеста Велика Крсна—Друговац, десно пут Друговац—Суводол;(^2/ креће из Дубона и блокира. Друговац, лево пут Друговац—Суводол, десно коса Друговац—Бадљевица;(^3/ креће правцем Велика Крсна—Бадљевица и блокира Друговац, лево коса Друговац—Бадљевица до цесте Велика Крсна—Друговац; бригада Смедеревског корпуса блокирала је Друговац са југоистока, између 3. и 1. бригаде.

²¹⁵ Архив Србије, ЧА, „ДМ-ГГ-37“.

²¹⁶ Архив Србије, ЧА, „ДМ-СК-5“ и „ДМ-СК-6“.

Четтаици су у 5 часова прво напали рејон одбране 1. чете, али су одбијени. У 5.45 часова напали су, знатно јачим снагама рејон одбране 3. и 4. чете, али су и тамо одбијали. Но, наставили су да стежу обруч око Друговца и појачавају притисак. Ситуација је из часа у час постајала све критичнија за браниоце. Са положаја су све чешће у штаб стизали курири тражећи муницију а ње је било све мање. Под притиском четника, чете Друговачког батаљона су се постепено повлачиле ка центру села.

Кад је штаб батаљона оценио да је даља одбрана посве нецелисходна, донео је одлуку да батаљон покуша да се пробије из обруча, главнином преко Маринковог гробља за Дубону, а мањим групама кроз међупросторе у четничком распореду. Перавац пробоја главнине био је најпогоднији, јер је на њему нападала четнике с леђа једна сеоска борбена десетина, што је код њих стварало забуну. Нешто бораца је у тим тренуцима напустило чете и покушало да се појединачно сакрију у селу.

Пробијајући се из обруча, главнина Друговачког батаљона је око 10 часова избила на Маринково гробље и продужила за Дубону. Чета Космајског одреда успела је да одбаци/јуришну четничку бригаду ка железничкој прузи и пробије се ка Биновцу. Оба пробоја су извршена на спојевима корпуса КГГ, Авалског и Смедеревског корпуса. После пробоја главнина Друговачког батаљона и чета Космајског одреда кренули су, из оба правца ка Водњу.

Четници су упали у село са свих страна и почели своје бестидно оргијање. Изгонили су из кућа, терали~пред ео&ом и немилице тукли људе, жспе, старце и децу. Уз пут су извршили многе злочине, пљачкали и палили.²¹⁷

Око 100 похватаних мештана четници су довели на пољану. Издвојили су жене и децу. Остале су опљачкали, тражили да им предају скривено оружје и да им се јаве „комунистички јатаци“. Кад се нико није јавио, насумце су издвајали појединце и предавали их кољашима који су их ту, одмах пред осталима клали. Тројица издвојених су покушали да побегну; успео је само један (Живан Симић).²¹⁸

²¹⁷ При упаду у село опљачкали су кућу Милије Пешића, запалили је, Милију, његовог сина и снаху убили; кољџц^Адекеандар Дабић опљачкао је кућу Радивоја Бркића, затворио у њу Радивоја, жену му и снаху и живе их заГалио; ЖЖЮгали су Мићу Петровића; убили су "Драгољуба Радојковића и три жене које су почеле да наричу за убијенима; заклали су Милутина Дачића пред његовом кућом; на пољани су почели да туку солунског борца Миленка Нешића, а^ кад је он штапом почео да узвраћа ударце, ископали су_гдкамадш; поред^њџга стрџљали су Стевана и Милосава Радојевића.

²¹⁸"На Пољани су убили, при покушају бекства Божидара Ивковића и Драгутина Милашиновића; Драгомир Нешић се бранио хватајз^ћи голим рукама сечиво_кјше, али су га оборили и заклали; отац Милорада Тадбјковића, ЖивЗнГмолио је да му пуге сина, а закољу њџга. Пред његовим очима заклали су му јединца. Очајан отац је легао и викнуо целатима: „Кад сте ми заклали сина, закољите и мене“. Кољаш је* пришао и лаклао га. Испрџбијан, крвав и немоћан, Радомир Јовановић је лежао у Групи коју су клали и чекао на ред. Неприметно је препузео у групу закланих и тако остао жив. Последњи је заклан Велимир Јсцић. Тада је стигао курир и рекао: „Прекидај клање! Доста је за данас!" *

Већину похватаних мештана четници су дотерали у Црквену порту око које су били постављени пушкомитраљеви. Издвојили су мушкарце и поетројили у четири реда. Скидали су са њих одећу и обућу која им се свиђала. Поименично су издвојили седморицу, одвели до кафане преко пута цркве и поубијали, једне из пушке, а друге камама.²¹⁹

После тога је ушао у црквену порту командант Смедеревског корпуса капетан Живан Лазаревић, и одржао преживелим затвореницима говор. Рекао им је да је Друговац партизанско легло, а сви мештани њихови јатаци, и зато су добили оно шта су заслужили. На крају је позвао Јопаикадјеон дошао наредио је да сви присутни дигну три прста у вис и за њи да понављају заклетву шерности краљу. После заклетве мобилисао је око 20 ухваћених јмладића. Пред полазак запретио је мештанима да им је ово само опомеца и да ће још горе проћи ако наставе да помажу партизане; поставио је команданта села и наредио да нико три наредна сата не излази из црквене порте.

После зверског покоља четници су напустили Друговац. У колони запрежних кола отерали су опљачкане ствари из 200 домова, своје погинуле и рањене. За њима се дизао дим из 120 запаљених кућа. Гореле су куће, стаје, сена, слаш и друга сељачка имовина, годинама мукотрпно стварана. Остало је да лежи 12 убијена Друговчана, међу којима највише стараца, жена и деце. Чули су се јауци преживелих, тужно нарицање жена, плач деце и рика стоке, која је горела у запаљеним стајама.

П

^j

„Иза себе четници су оставили: 24 заклана, 41 стрељаног, 4 изгорела, 3 умрла од батина, 120 запаљених кућа преко 200 домова опљачканих . . .”²²⁰

О борби у Друговцу „Космајски борац” бр. 4—5 је писао:

„Борба се водила око 4 часа и четници су изгубили око 60 мртвих и много рањених. Ми смо имали 3 мртва борца и 4 сељака из позадинске јединице. Четници су за одмазду попалили многе куће и поклали око 100 људи, већином стараца и жене (четници су убили 72 лица — И. Ђ), пошто су се остали повукли заједно са партизанима. Народ је огорчен и даље пружао отпор. 30. априла сачекали су сељаци и неколико партизана једну групу чупавца која се из Друговца враћала. Чупавце су растерали, а заробљен је један чупави бандит из Блазнаве. кога су чупави оставили ра-

²¹⁹ Пред кафаном су стрељали Драгомира Пантића и Милана и Живка Бркића. Љубомира Милојевића боли су камама; он им је храбро пркосио: „Колџите скотови! Ваша је освета, а наша победа”. Светозара Ивановића су убили кундацима.

У црквеној порти се тада, од страха, породила Роксанда Спасојевић, →
²²⁰ Радослав ПаушВЖТГ (?гтогтоТГГип"ДругсвицГ-издање СУБНОР-а Србије, Нови Сад 1967, стр. 120.

њеног у колима и разбежали се. Зликовац је стрељан на лицу места. Заплењено је 7 пушака, 3 ђебета, много војничких чутура и разних других ствари, које су биле опљачкане."²²¹

Акцију о којој пише „Космајски борац“ извела је сеоска борбена десетина Ковачевца од 13 бораца. Они су 29/30. априла поставили заседу једној колони која се враћала из Друговца и растерали је изненадном ватром. По[^]ед већ наведеног запленила је 2.000 метака, већу количину хране и део ствари које су четници опљачкали.

У борби у Друговцу из Друговачког батаљона погинула су 4 (Слободан Пантић, Драгомир Стефановић, Војислав Милојевић и Мија Стефановић), а рањена три борца (Драгослав Станић, Божи-дар и Миодраг Мирковић). У архивама нема поузданих података о четничким губицима. Према неким изворима погинуло је 60 четника а више их је рањено.

О борби у Друговцу Петар Јока Бановац, члан Окружног комитета Младеновца, известио је 30. априла свој комитет:

„Борба је била страшина. Тукли смо се од 4.30 до 11 часова. Ми нисмо имали ни један аутомат. . . стари солунци добре су нигианције. Сваки крји им се пуцближип убрзи је бип готод. Ми смо изгубили 3 борца, а Друговачки батаљон четворицу. По причању има око 90 рањених четника.

После нашег повлачења у правцу Дубон%_чстиичка банда је упала у село и заклала 70 сељака, жена и деце. Поред тога масовно су пљачкали, чак су се неки тукли око поделе пљачке.

Ја ћу овде формирати један привремени батаљон од овог људства из Друговца и Воуиславове чете (Војислав Вучковић — И. Ђ). С тим батаљоном одмах ћу кренути за Друговац да испитамо ситуацију и раиичистимо терен од издајника а народу поврагимо морал, да се не осети усамњен . . . јер ако сада испустимо ствар из руку ~~НеПЈЗЦЦШгљ~~ ~~ћ-р~~ ~~АР~~ ~~мирл~~ ~~ниепи~~ ~~ирипА~~ ~~V~~ ~~иларинитт~~—извр.с.тан утицај ..

Главнину Друговачког батаљона поново су напали четници у Дубонипред мрак, 29. априла, и у краћој борби заробили Костадина Белића, из Доброг Дола (стрељали су га 6. маја), а неколико бораца ранили. У току ноћи главнина се, преко Шепшина и Умчара, пребацила у Водањ, где се из Друговца, преко Биновца, пробила и чета Космајског одреда. Стигла је једна чета Космајског батаљона, која се 28. априла одвојила од њега у Дучини.

У Водњу ЈЕ. Јзасформиран Друговачки батаљон. Део његових бораца вратио се у Друговац, други су постали политички радници, а остали су ступили у чете Космајског одреда. Петар Јока Бановац, члан Окружног комитета Младеновца, формирао је 1. маја у Водњу „3. батаљон привременог карактера“ од бораца Друговачког батаљо-

⁸²¹ Централна Србија у НОБ, стр. 594.

²²² Архив ЦК СКС, арх. бр. 8043.

ма и чета Космајског одреда које су се ту затекле. Задатак батаљона је био да води борбу у Подунављу и Јасеници, а у случају притиска јаким непријатељевих снага предвиђено је да се повуче према Космају ^ >

Батаљон је из Водња 1. маја кренуо у Друговац. Уз пут је, у Биновцу, наишао на једну четничку јединицу и разбио је; исте вечери је стагао у Друговац. Наредних неколико дана деловао је у региону Друговца. У новој реорганизацији одреда око 8. маја, батаљон је расформиран, јер, после упућивања једног батаљона у 2. шумадијску бригаду у Космајском одреду није било бораца за два батаљона.

У Смедерево је 30. априла стигла возом немачка СС — казнена експедиција и истог дана, са 10 тенкова и 10 топова, упала у Липе, запалила 58 кућа и опљачкала села. Три дана касније, 3. маја, она је опљачкала Суводол и Ландол, у Друговцу је запалила и 5 кућа. Сутрадан, 4. маја, та експедиција је у Петријеву запалила 3, а у Водњу 13 кућа, и уједно, опљачкала оба села. Одатле је продужила кроз Младеновачки срез и 6. маја опљачкала Дубону, а 12. маја Поповић, где је запалила и 5 кућа.

Од 1. до 3. маја командант четничког Смедеревског корпуса је одржао политичке зборове у Врбовцу, Ландолу, Водњу и Петријеву, позивао у борбу против комуниста и претио свима који са њима сарађују.²²⁴

БАТАЉОН КОСМАЈАЦА ЗА 2. ШУМАДИЈСКУ БРИГАДУ

Два батаљона Космајског одреда 23. и 24. април су провели у Малом Пожаревцу. Одатле су се пребацили преко Поповића, пруге и цесте Београд—Младеновац и Парцана, и 25. маја, око 5.30 часова, испред Губеревац развили један четнички батаљон и успоставили везу са политичким радницима Посавине. Тада је из Београда каналом преко Посавине, стигло 35 нових бораца (међу њима 16 црвеноармејаца побеглих из заробљеништва и три наша авијатичара) и ушли у састав батаљона.²²⁵

О тадашњем расположењу у Београду за ступање у одред, српско руководство КПЈ Посавине известило је 24. априла Окружни комитет Младеновца:

²²³ Штаб привременог (3) батаљона сачињавали су: командант Богдан Опачић, политички комесар Војислав Вучковић, заменик команданта Миодраг Ивановић, з.МЕНИК ПОЛИТИЧКОГ комесара Драгомир Гаврић Кицош, санитетски референт Анка Вајнорфер и интендант Љуђић Рагић; а команде чете: 1. командир Душан Ацић Лика, политички комесар Радисав Јанковић, заменик командира Живојин Стефановић, заменик политичког комесара Драгољуб Ристић; 2. командир Јанићије Ранковић Мића, заменик Десимир Милошевић, политички комесар Богољуб Миличевић, заменик Мирослав Миловановић; 3. командир Војислав Илић, заменик Видоје Домазетовић, политички комесар Ђорђе Гостовић, заменик Живота Новаковић Дика. (Зборник, том I, књ. 7, док. бр. 174).

²²⁴ Архив Србије, ОК Мл.-584, 593 и 594.

²²⁵ Из докумената се не види сврха кретања 2. батаљона.

„Што се тиче даљег пребацивања за број не треба питати. Има их на стотине, већином уадника, а има и оних бољшевика без оружја ... Ви нам пишете како ћемо даље поступити ...”²²⁶

Чепници су брзо реаговали на појаву ових батаљона у Посавини. Већ око 13 часова 25. маја на њих је из Лисовића кренула у напад 2. група бригада Авалског четничког корпуса, а испред Стојника (сопотног) посео је положај 2. батаљон 4. бригаде корпуса КГГ. Између њих, у Губеревцу, су се нашла два батаљона Космајског одреда.

Штаб одреда је наредио 2. батаљону да нападне четнички батаљон испред Стојника, разбије га и пробије се у Дучину, а 1. батаљону да задржава четнике који нападају од Лисовића и постепено се повлаче за 2. батаљоном.

Четнички батаљон испред Стојника је лако разбијен, али је 1. батаљон с тешком муком задржао напад четника. У њему се нашло 35 нових бораца без оружја, од којих су многи први пут доживели борбу. У 17 часова, 2. батаљон је ушао у Дучину али без једне чете, која је изгубила везу са батаљоном и вратила се у Друговац, где је 29. априла учествовала у његовој одбрани. У овој борби је разбијен 2. батаљон 4. бригаде корпуса КГГ; убијено 11, а заробљено 6 четника, заплењено 20 пушака и 200 метака. Половина нових бораца наоружана је заплењеним оружјем. Одред није имао губитака.²²⁷

Оба батаљона, без једне чете, занућила су у Дучини уз појачано обезбеђење. У току ноћи четници су отворили ватру по рејону њихових размештаја. Приликом одбијања четничког напада, због велике помрчине и непознавања терена, од батаљона се одвојила још једна чета и вратила у Подунавље. Она се 26. априла сукобила са Немцима у Поповићу, а у Подунавље је стигла после завршене борбе у Друговцу 29. априла. Тако је 26. априла у Дучини освануо само један батаљон, ојачан једном четом. Он се преко Дрлупе пребацио у Раниловић и успоставио везу са 1. шумадијским одредом. Наредних неколико дана батаљон се кретао по селима Венчани, Раниловић, Велика Иванча, Даросава и Пркосава. Немци и СДС открили су га 30. априла на Иваначким ливадама, између Велике Иванче и Мисаче. Штаб Космајског одреда је писмом од 28. априла, тражио од Округног комитета Младеновца да се чете које су се одвојиле у Дучини врате, јер треба да уђу у састав 2. шумадијске бригаде. До тога није дошло, јер је од њих 1. маја у Водњу Формиран „3^а привремени батаљон” Космајског одреда.

Округни комитет Младеновца известио је поводом тога, 3. маја 1944, Покрајински комитет Србије:

„После изведених акција већи део њих знамо из којих разлога) повукао се на терен Шушдије мада ситуација није била

²²⁶ Архив Србије, ОК Мл.-547 и 576.

²²⁷ Зборник, том I, књ. 7, док. бр. 163. 7 а.

тако тешка, и отуда се још није вратио. У међувремену нас је друг Павле известио да мисли да формира Ц ••"у ""ујеку бригаду и да ће друга Србу. колндпнта нашр^одреда. задржати за руководиоца у бригади. У исто време о томе нас је обавестио и штаб одреда.

О свим овим стварима ми нисмо уопште били консултовани него смо само о томе извештени као о свршеној ствари. И ако нисмо позвани, ми смо одлучили да два члана нашег ОК оду на састанак нашег и шумадијског одреда када треба да се формира буигада.

Ми такође мислимо да је потребно и да има услова за формирање бригаде али мислимо да овакав начин постављања ствари није правилан, јер ради се о томе да и борци нашег одреда, па и руководиоц, треба да иду у бригаду и мислимо да је било потребно да и ми учествујемо у доношењу одлуке у томе, јер само ми можемо дати тачан преглед ситуације код нас и знати потребе нашег округа... Овако нас сада штаб одреда обавештава о томе, док ми о томе нисмо ништа знали.

ВиММЈпишете да сарадња у операи/ијама наших одреда треба да буде ствар наших заједничких одлукаГЂо, ми ни овога путаЈкао ни при 'формирању зимус привремене оригаое, нисмо ни консултовани, или, пак, у колико је тражено наше мишљење није узето у обзир.

Питање нашег одреда је озбиљна ствар, јер услови за мобилизацију и јачање борбе у нашем крају су врло велики, те је нужно да ми имамо добар и јак одред. Сем тога, непријатељ је на нашем терену најосетљивији, због низа комуникација и важних објеката који се ту налазе. Такође, у Подунављу имамо скоро полуослободжену територију, одакле можемо~Ђд~максимума развити борбу и где непријатељ долази са већим снагама.

Наш одред сада броји близу 300 људи. . .²²⁰